

فصلنامه ژئوپلیتیک - سال یازدهم، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۴ Scopus

صص ۱۷۳-۱۳۴

تأثیر تحریمهای بین‌المللی بر عوامل قدرت ملی؛ با تأکید بر تحریمهای شورای امنیت سازمان ملل بر علیه ج.ا.ایران

دکتر حسین مختاری هشی* - استادیار جغرافیای سیاسی، دانشگاه اصفهان

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۱۰/۳۰

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۴/۱۵

چکیده

تحریمهای شورای امنیت بر علیه ایران و به دلیل فعالیتهای هسته‌ای از سال ۲۰۰۶ آغاز شد و تا سال ۲۰۱۰ نیز ۶ قطعنامه در این خصوص صادر شد که در طی زمان بر شدت اقدامات آنها افزوده شد. با توجه به مفاد قطعنامه‌ها، تحریمهای اعمال شده از سوی شورای امنیت سازمان ملل بر علیه ایران از نوع تسلیحاتی، مالی و مسافرت افراد درگیر در بخش انرژی هسته‌ای و صنایع موشکی است. اگرچه درجه این تحریمها با تحریمهای جامع فاصله زیادی دارد، ولی با این حال آثار آنها در جامعه قابل لمس است و در پی آن آثار زیانباری حتی بر بخشهای تحریم نشده نظیر بخش سلامت و اغلب عوامل قدرت ملی نظیر اقتصاد، محیط زیست، کارایی نظام سیاسی، علم و تکنولوژی، اجتماع و فرهنگ، امور نظامی و حتی امور فرامرزی تحمیل شده است. مقاله حاضر با روش توصیفی و تحلیلی در پی بررسی تحریمهای بین‌المللی بر علیه ج.ا.ایران و اثرات آنها بر قدرت ملی در طی ده سال گذشته است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که اگرچه تحریمها در مواردی که به صورت هدفمند اعمال شده‌اند، به صورت مستقیم ریشه‌ها و مبانی آن قدرت ملی را هدف قرار دادند، ولی به صورت غیرمستقیم نیز بخشهای دیگر کشور را مورد هدف قرار داده‌اند.

واژه‌های کلیدی: تحریم، قطعنامه، شورای امنیت، قدرت ملی، ایران.

* E-mail: h.mokhtari@geo.ui.ac.ir

۱- مقدمه

تحریم به مجموعه اقداماتی گفته می‌شود که با هدف مجازات طرف مقابل اتخاذ می‌شود تا بتواند آن را مجاب به ترک یا انجام عمل مورد دلخواه تحریم کننده بنماید. اقدامات تحریمی از سابقه بسیار زیادی برخوردارند و در گذشته اغلب اوقات همزمان با جنگ به کار می‌رفته‌اند ولی با توجه به هزینه بسیار پایین آن برای تحریم کننده نسبت به جنگ، رفته رفته به جای جنگ و به صورت مجزا به کار گرفته شدند. اهداف اعمال تحریمها بسیار گوناگون است و در مواردی نیز برای ترغیب طرف مقابله به مذاکره و نشستن پشت میز مذاکره به کار می‌روند. در گذشته تحریمها عمدتاً به صورت یکجانبه و در مواردی نیز به صورت چندجانبه اعمال می‌شدند، ولی پس از جنگ جهانی اول و تشکیل جامعه ملل علاوه بر اینکه سازوکار تحریم برای برقراری صلح و امنیت جهانی مورد توجه قرار گرفت، بلکه از نظر گستردگی مشارکت کنندگان که شامل اعضای جامعه ملل بود نیز متحول شد و حتی در مواردی نیز به صورت موفق از آن استفاده شد. پس از جنگ جهانی دوم و تشکیل سازمان ملل نیز این ساز و کار مورد توجه قرار گرفت که در صورت تصویب شورای امنیت به مورد اجرا گذاشته می‌شود و همه کشورهای عضو نیز ملزم به اجرا و رعایت مفاد آن می‌باشند که این امر کارایی و درجه موفقیت تحریمهای سازمان ملل را بالا می‌برد. پس از جنگ سرد استفاده از ابزار تحریم به مراتب بیشتر شده و به یک شیوه متداول بویژه در مواردی که به زعم شورای امنیت صلح و امنیت جهانی به خطر می‌افتد، تبدیل گشته است. تحریمهای اعمالی سازمان ملل تا اواخر قرن بیستم عمدتاً به صورت غیرهدفمند و شبیه یک مجازات عمومی برای همه مردم و بخشهای یک کشور به کار می‌رفت که ضمن اینکه موجب کاهش کارایی و موفقیت آن می‌شده، حتی موجبات رنج مضاعف برای انسانهای بی‌گناه را نیز فراهم می‌کرد. برای رفع این نقیصه، استراتژی تحریمهای هدفمند یا هوشمند پیگیری می‌شود و هدف از این نوع تحریمها این است که تا حد ممکن فقط آن بخش مورد هدف را تحت تحریم قرار داده و در مواردی نیز رهبران و افرادی را که به زعم شورای امنیت مسبب اقدامات خاص یک کشور هستند را تحریم نماید. تحریمهای شورای امنیت بر علیه ایران و به دلیل فعالیتهای هسته‌ای از سال ۲۰۰۶ آغاز

شد و تا سال ۲۰۱۰ نیز ۶ قطعنامه در این خصوص صادر شد که در طی زمان بر شدت اقدامات آنها افزوده شد و در پی آن مشکلاتی را در بخشهای مختلف و عوامل قدرت و بقای ملی ایجاد کرد. پژوهش حاضر بر آن است تا علاوه بر مطالعه نظری نحوه تأثیر تحریمها بر مبانی قدرت ملی کشورها، تأثیر تحریمهای اعمال شده شورای امنیت بر علیه ایران را بر عوامل قدرت ملی مورد مطالعه قرار دهد.

۲- روش تحقیق

پژوهش حاضر از نوع توصیفی تحلیلی بوده و جمع‌آوری داده‌ها اطلاعات آن نیز به شیوه کتابخانه‌ای و اسنادی می‌باشد و بدین منظور از منابع اینترنتی نیز استفاده شده است. شیوه تحلیل اطلاعات و یافته‌های تحقیق نیز به صورت کیفی و به شیوه تحلیل محتوا انجام شده است.

۳- مبانی نظری

۳-۱- مفهوم تحریم

تحریم به مجموعه اقداماتی اطلاق می‌شود که به منظور ایجاد تغییرات مطلوب در رفتار یک دولت، توسط دولت دیگر به مورد اجرا گذاشته می‌شوند که شامل عمل هماهنگ به وسیله گروهی که متضمن امتناع از داشتن روابط تجاری یا هرگونه رابطه‌ای با شخص یا گروه دیگر با هدف مجازات و یا جبران زیانها باشد (Zahrani, 1997: 17). تحریم، تدابیر قهرآمیزی است که توسط کشور یا گروهی از کشورها، علیه کشوری که به قوانین بین‌المللی تجاوز کرده یا از معیارهای اخلاقی مقبول تخطی کرده باشد، اعمال می‌شود. هدف تحریم‌کننده (یا کنندگان) آن است که کشور متخلف را مجبور کنند تا دست از اعمال خود بردارد یا حداقل برای پایان دادن به رفتار غیرقابل قبول خود، پشت میز مذاکره بنشیند (Aghabakhshi & Afsharirad, 1995: 213). تحریم امتناعی نظام‌یافته از برقراری روابط اجتماعی، اقتصادی، سیاسی یا نظامی یک دولت یا گروهی خاص از دولت‌ها برای تنبیه یا ایجاد رفتار مورد قبول.

با وجود این، کاربرد آن بیشتر در روابط اقتصادی بین‌المللی رایج است و کالاها و خدمات تولیدی یک کشور خاص بایکوت می‌شود. تحریم ممکن است عام یعنی شامل همه کالاها و خدمات و یا خاص و محدود به یک نوع یا دسته خاصی از کالاها باشد (Ivans & Nonam, 2002: 96). تحریم یک ابزار برای مجبور کردن یک کشور یا یک گروه هدف برای تغییر یک سری اعمال یا خودداری از برخی اعمال در آینده است با احتساب هزینه فایده تصمیمات و در نظر گرفتن منافع تحریم کننده (Lektzian, 2003). این تعریف مفهوم سنتی از تحریم است که بر پایه «نظریه ابزاری» استوار است (Kaempfer & Lowenberg, 2000). مطابق تعریف دایرةالمعارف بریتانیکا، تحریمها در حقوق بین‌الملل وسایلی هستند که از طریق اقدامات دسته‌جمعی دولت‌ها برای تضمین قواعد و مقررات حقوق بین‌الملل به کار می‌روند، که ممکن است از آراء توییح‌آمیز و انتقادی دولت‌ها در سازمان‌های بین‌المللی علیه دولت دیگر آغاز شود و به تحریم اقتصادی، یا استفاده از نیروی نظامی ختم گردد (Ibrahimi & Oyarhossein, 2012: 5). امروزه تحریم به‌عنوان یک راهبرد برای آغاز فشارهای اقتصادی در جریان خصومتها و با اهدافی متفاوت فرض می‌شود که در مواقعی به‌صورت اقدامات قهری «به جز جنگ» ابزاری چندمنظوره در دیپلماسی بازدارنده و یک راهبرد محرک برای تغییرات سیاسی و اجتماعی در کشور هدف، یا حتی مقدمه‌ای برای جنگ می‌باشد (Zahrani, 1997: 17). تحریمها راه میانه‌ای بین اقدام دیپلماتیک نسبتاً آرام، از یک طرف و مداخله شبه نظامی قهری یا مداخله پنهانی نظامی از طرف دیگر است (Ajili & Mobini Keshe, 2013: 101). از نظر فنی، واژه تحریم هم برای اقدامات نظامی و هم اقدامات غیرنظامی به کار برده می‌شود ولی عمدتاً از این واژه برای اقدامات غیرنظامی استفاده می‌شود (Emadi, 2012: 131).

۲-۳- تاریخچه تحریم در روابط بین‌الملل

اگرچه تحریم‌ها و محاصره اقتصادی بیشتر به سیاست جهان معاصر مربوط است، اما استفاده از این شیوه در تاریخ سابقه طولانی دارد. شاید اولین مورد مستند، به فرمان مگارین در عصر یونان باستان باز گردد که در سال ۴۳۲ قبل از میلاد صادر شد (Hufbauer and et al,

9: 2007). تحریم در روابط بین‌الملل ابتدا جنبه خصوصی یا ملی داشته و اتحاد و یکپارچگی افرادی را توصیف می‌کرد که تصمیم داشتند به منظور وادار کردن کشور خارجی یا اتباعش به انجام رفتار معین، روابطی با افراد دارای ملیت خارجی نداشته باشند. این اصطلاح بعدها گسترش پیدا کرد؛ به طوری که شروع چنین اقداماتی از سوی یک کشور را نیز در بر گرفت. قطع روابط مالی و اقتصادی با کشورهای دیگر و اتباعشان، ممکن است توسط یک کشور یا چندین کشور که مشترکاً عمل می‌کنند، به عنوان یک نوع فشار اقتصادی یا خصومت، هم در زمان جنگ و یا صلح انجام گیرد (Hadadi, 2003: 111). ویلسون رئیس جمهور وقت آمریکا، طی یک سخنرانی در سال ۱۹۱۹ نظر خود را در مورد تحریمها این گونه بیان نمود که: «اگر این درمان اقتصادی، صلح‌آمیز، آرام و مرگبار را به کار گیرید دیگر نیازی به زور نخواهد بود. با این وصف درمان وحشتناکی است. تحریم اقتصادی بر زندگی ملل فشاری وارد خواهد کرد که به عقیده من هیچ ملت معاصری در برابر آن تاب مقاومت ندارد» (Abolhassani, 1996, 144:). تحریم کمک به دیپلماسی است و دندان دیپلماسی را تیزتر می‌کند (Hufbauer, 1999) تا سال ۱۹۱۸، تحریم‌های اقتصادی، مکملی برای اقدامات نظامی بود. تنها بعد از جنگ جهانی اول بود که موضوع استفاده از تحریم به جای اقدامات نظامی مورد توجه جدی قرار گرفت. یک دوره مهم در تاریخ تحریمهای اقتصادی، تشکیل جامعه ملل پس از جنگ جهانی اول می‌باشد. کشورهای عضو که تحت تأثیر نتایج ظاهری تحریمهای برقرار شده علیه قدرتهای محور (آلمان و متحدانش) در جریان جنگ بودند، موضوع توسل به «سلاح اقتصادی» را به عنوان سلاحي غیرنظامی برای برقراری صلح در متن میثاق جامعه ملل گنجانند (Behrozifar, 2004: 199). در مراحل اولیه، جامعه ملل در سال ۱۹۲۱، تهدید به تحریم برای مجاب کردن یوگسلاوی به کنار گذاشتن تلاشهای خود برای تصرف آلبانی مؤثر افتاد. در سال ۱۹۲۵، یونان نیز بر اثر همین فشارها مجبور شد از ادعاهای ارضی خود درباره قلمرو بلغارستان صرف‌نظر کند. در عین حال، تحریم درباره کشورهای قدرتمندتر مؤثر نبود. تجاوز ژاپن به منچوری در سال ۱۹۳۱ و تجاوز ایتالیا به اسیوی در سال ۱۹۳۵ دو نمونه از شکست جامعه ملل در استفاده از تحریم برای مجاب کردن متجاوزان به عقب‌نشینی از

سرزمینهای اشغالی بود. بین دو جنگ جهانی، بیشتر تحریمها به‌نوعی با اقدام نظامی مرتبط می‌شد. حتی در جریان جنگ جهانی دوم، برخی هدفها که با توسل به تحریم دنبال می‌شد، ماهیت نظامی داشتند (Tadayoni Kazeroni & Tavakili, 2011: 100). تحریمهایی که در زمان جنگ جهانی دوم برقرار شد به‌نظر مؤثر بود. محاصره دریایی اروپا و ژاپن و تلاش متفقین در قطع ارسال کالاهای استراتژیک از کشورهای بیطرف، در شکست جبهه متحد آلمان (هرچند محدود) مؤثر بود. ژاپن که وابستگی زیادی به واردات از آن سوی اقیانوسها داشت، بیش از دیگران آسیب دید. پس از جنگ جهانی دوم سازمان ملل ایجاد شد و منشور ملل متحد در سال ۱۹۴۵ به امضاء رسید و بر مبنای آن، شورای امنیت این اختیار را یافت که از طرف دیگر کشورها تصمیم بگیرد و تعیین کند که تحریمها در چه زمان و چگونه اعمال شوند. شورای امنیت براساس ماده ۳۹ فصل هفتم منشور، هر زمان که به این نتیجه برسد که صلح تهدید یا نقض شده است، به تحریم مبادرت می‌کند. اگرچه این ماده صرفاً در مورد تحریمهای اقتصادی است، اما حیطه عمل آن در عمل بسیار گسترده است. علاوه بر تدابیر اقتصادی از قبیل ممنوعیت واردات و صادرات یا مسدود کردن و توقیف دارایی‌های نقدی، این تدابیر می‌تواند برقراری محدودیت یا متوقف کردن ارتباطات یا مبادلات دانشگاهی و مراودات ورزشی را و نیز قطع مناسبات دیپلماتیک و سیاسی را نیز شامل شود. شورای امنیت در ۴۵ سال اول عمر خود یعنی تا ۱۹۹۰ تنها دو کشور رودزیای جنوبی (زیمبابوه) و آفریقای جنوبی را تحریم کرد. مسائلی نظیر عدم به اجماع رسیدن شورای امنیت و همچنین حق وتو در مواردی مانع از اعمال تحریمها می‌شد (Behrozifar, 2004: 200 & 2001). تحریمهای بین‌المللی مستلزم صدور قطعنامه سازمان ملل است، اما تحریمهای یکجانبه و چندجانبه مستلزم قطعنامه شورای امنیت نیست و توافق کشورها زمینه تحریم را فراهم می‌کند (Ashrafi, 2012, 15-17). پس از پایان جنگ سرد نیز شورای امنیت تا حدود زیادی سازوکارهای تحریم را فعال کرده و از سال ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۱، ۱۷ کشور را مورد تحریم قرار داده است (جدول شماره ۱) (Carisch & Rickard-Martin, 2011: 10). شورای امنیت در اولین اجلاس سران کشورهای عضو پس از فروپاشی شوروی، در یک بیانیه مشترک در ۱۹۹۲ اعلام کرد: نبود

جنگ و مناقشات مسلحانه در میان کشورهای عضو، فی‌نفسه صلح و امنیت بین‌المللی را تضمین نمی‌کند. عوامل غیرنظامی چون بی‌ثباتی اقتصادی و اجتماعی و مسائل حقوق بشر و محیط زیست نیز صلح و امنیت را تهدید می‌کنند. اعضای سازمان ملل به‌طور کلی می‌بایست برای حل این‌گونه مسائل، اولویت قائل شوند (Chenery, 1995). مجازات‌های بین‌المللی ابزاری برای نفوذ در رفتار دولت یا گروه هدف است که رفتارش مورد قبول جامعه بین‌المللی نیست. در طبقه‌بندی کنش دولتها، مجازات‌ها به‌طور سنتی در منطقه خاکستری، بین دیپلماسی و جنگ قرار می‌گیرند. زمانی که همه گزینه‌های دیپلماتیک دیگر در تعدیل رفتار دولت یا گروه هدف بی‌نتیجه ماند، مجازات‌های بین‌المللی به‌عنوان آخرین گام قبل از اقدام نظامی مطرح می‌شوند (Yazdanfam, 2006: 791).

جدول شماره ۱: تحریمهای شورای امنیت از سال ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۱

تعداد قطعه‌های حاوی تحریمهای جدید	تعداد کارشناسان	هدفمند							کشور		
		تجارت	سفر	تعمیرات	تعمیرات	تعمیرات	تعمیرات	تعمیرات			
۴								✓	✓	{✓}	عراق
۵								✓	✓	✓	یوگسلاوی سابق
۵	✓							✓	✓	✓	سومالی / اریتره
۵	✓	{✓}						✓	✓	✓	لیبی ۱ لیبی ۲
۷	✓		{✓}	{✓}				✓	✓	✓	لیبریا
۳					{✓}	{✓}		✓	✓	✓	هائیتی
۳	{✓}	{✓}		{✓}	{✓}			✓	✓	✓	انگولا/یونیتا
۴	{✓}									✓	رواندا
۵	✓	{✓}						✓	✓	✓	سودان ۱ سودان ۲
۴	{✓}			{✓}	{✓}			✓		✓	سیرالئون
۱۰	✓							✓	✓	✓	افغانستان / القاعده / طالبان ^۵
۱										{✓}	اریتره / اتیوپی
۵	✓							✓	✓	✓	جمهوری دموکراتیک کنگو
۶	✓			✓				✓	✓	✓	ساحل عاج
۲								✓	✓		لبنان / سوریه ^۶
۲	✓	✓						✓	✓	✓	کره شمالی
۴	✓							✓	✓	✓	ایران

(Carisch & Rickard-Martin, 2011: 10)

۱- {✓} به معنی تحریمهای خاتمه یافته است.

۲- تحریم تجهیزات نفتی

۳- تحریمهای جبهه یونیتا شامل اقدامات دیپلماتیک (بستن دفاتر)، ممنوعیت تأمین هواپیما، تجهیزات معدن، حمل و نقل و وسایل نقلیه موتوری، دریانوردی، زمینی بود.

۴- محدودیت دیپلماتیک از جمله کاهش تعداد و سطح کارکنان دیپلماتیک در سودان.

۵- شورای امنیت در سال ۲۰۱۱ طالبان را از القاعده جدا کرد و تحریمهای جداگانه‌ای اعمال کرد.

۶- در واکنش به ترور رفیق حریری.

۷- خرید و فروش کالاهای لوکس.

انگیزه‌های اعمال تحریم

اهداف و انگیزه‌های اعمال تحریمها شامل موارد زیادی است، ولی در چارچوب کلی موارد زیر را می‌توان برشمرد:

۱- انگیزه‌های تهاجمی: در این حالت تحریم برای تغییر رفتار کشوری خاص به‌کار گرفته می‌شود؛ ۲- انگیزه‌های دفاعی: در این حالت تحریم برای کاهش سریع توسعه توانایی‌های استراتژیک کشوری خاص به‌کار گرفته می‌شود؛ ۳- انگیزه‌های ارتباطی: در این حالت تحریم برای ارسال پیام عدم رضایت نسبت به رفتار کشوری خاص مورد استفاده قرار می‌گیرد (Qudraat, 2000: 117). تحریمهای اقتصادی به دو گروه عمده تقسیم می‌شوند: دسته اول، تحریمهای با هدف تغییر رفتار و دسته دوم با هدف بی‌ثباتی. این دو نوع تحریم از سه زاویه: هدف، مخاطب و شیوه عمل با هم تفاوت دارند. در تحریم‌های با هدف تغییر رفتار، همان‌گونه که روشن است هدف تغییر رفتار است. مخاطب، حکومت و نوع اقدامات، مستقیم و با شیوه‌ها و سازوکارهای رسمی و غیرپیچیده است. اما در تحریم نوع دوم که هدف بی‌ثباتی یا سرنگونی است، مخاطب و شیوه کار پیچیده و غیرمستقیم است. در این نوع تحریم، توجه اصلی به مردم است، هدف این است که با فشار به مردم، آنها ناگزیر شده تا از حکومت فاصله گیرند (Zahrani, 1997: 24). البته این مسئله در جوامعی بروز می‌کند که دارای طبقه متوسط بوده و میزان طبقه متوسط به طبقه فقیر و ثروتمند چشمگیر باشد. مباحثی از قبیل نهادها و رهبری نیز مهم هستند. این تحریم باعث می‌شود که کشور تحریم‌کننده با فشار اقتصادی موجب شود تا این طبقه که زمینه بیشتری برای سیاسی شدن دارد، در نهایت سر به شورش گذارد. با شورش و ناآرامی این طبقه در عمل حکومت متزلزل می‌شود (Qudraat, 2000: 114). منطق دیگری که در برقراری تحریم‌های اقتصادی از آن یاد شده است، نشان دادن تصمیم و اراده برای اقدام است. اغلب برای این که یک کشور تصمیم و اراده خود را به‌منصه ظهور برساند، به برقراری تحریم مبادرت می‌ورزد (Behrozifar, 2004: 202). به‌طور خلاصه، دلایل و اهداف وضع تحریم را می‌توان به‌صورت ذیل ارائه نمود:

۱- مایل به تأثیرگذاری در سیاست‌ها یا حتی ایجاد تغییر در نظام سیاسی یک کشور؛

- ۲- تنبیه و مجازات یک کشور به علت سیاست‌های آن کشور؛
 - ۳- نشان دادن مراتب مخالفت نمادین با سیاست‌های کشور هدف تحریم به دلایل مختلف؛
 - ۴- دادن اطمینان خاطر به مخاطبان مورد نظر در کشور تحریم‌کننده که دولت آن کشور با سیاست‌های کشور هدف مخالف است؛
 - ۵- ایجاد بی‌ثباتی در کشور هدف عموماً به قصد ایجاد تغییر در نظام سیاسی آن کشور؛
 - ۶- کاهش توان نظامی کشور هدف؛
 - ۷- ارتقاء حقوق بشر، مقابله با تروریسم و جلوگیری از اشاعه سلاح‌های کشتار جمعی؛
 - ۸- برحذر داشتن کشور تحریم شده از تعقیب برخی سیاست‌های ناخوشایند در آینده (بازدارندگی)؛
 - ۹- به کشور تحریم شده نشان داده شود که کشور تحریم‌کننده اقدامات آن کشور را تقبیح می‌کند؛
 - ۱۰- به کشورهای متحد گفته شود که آنچه که به نام موضع‌گیری اظهار می‌شود توأم با برخی اقدامات عملی است (نشان دادن تصمیم و اراده برای اقدام)؛
 - ۱۱- برای برخی محافل داخلی کشور تحریم‌کننده مسجل شود که دولت آن کشور در صورت اقتضاء برای تعقیب منافع ملی خود اقدام می‌کند (Alikhani, 2001).
- تحریم ممکن است بر علیه یک کشور هدف به منظور خروج آن کشور از قلمرو یک کشور که به طور غیرقانونی و یا نامناسب اشغال کرده است، اعمال شود (اشغال نامیبیا توسط آفریقای جنوبی). تحریم ممکن است به منظور زمینه‌سازی و ایجاد یک تحول داخلی در یک کشور به کار گرفته شود. مانند پایان دادن به الگوهای نقض فاحش حقوق بشر در کشور هدف (چین). تحریم حتی ممکن است به دنبال تشویق جایگزینی اعضای نخبگان دولتی یک کشور هدف به کار رود (صدام در عراق) (Reisman & Stevick, 1998: 87). تحریم ممکن است برای الزام یک کشور هدف به منظور پیروی از قانون بین‌المللی اعمال شود. این هدف ممکن است به منظور تغییر رفتار سیاسی در کشور هدف، مانند توقف فعالیت‌های خصمانه، و یا برای تشویق حل و فصل مصالحه بین گروه‌های در حال جنگ انجام شود. تحریم ممکن است

زمانی اعمال شود که یک درگیری داخلی در یک کشور و یا بین دو یا چند کشور به وجود می‌آید. شایع‌ترین ابزار در این زمینه تحریم تسلیحاتی است، هر چند در اواخر شورای امنیت سازمان ملل تلاش کرده است نشان دهد که عوامل اقتصادی هستند که می‌توانند موجب تشدید و یا گسترش جنگ شوند. سوم، تحریم ممکن است به منظور ابراز خشم نسبت به رفتار کشور هدف اعمال شود (اولین دور تحریمهای افغانستان در ۱۹۹۹) (Nelson, 2005: 4).

۴-۳- تحریم اجباری و تحریم دستکاری

تحریم دستکاری جامعه کشور مورد هدف را مدنظر قرار می‌دهد و الزاماً پیامی روشن برای حکومت ندارد. این نوع تحریم با دستکاری به جای سعی در اجبار طرف مقابل، سعی در تحریک و تهییج وی دارد. هدف این‌گونه تحریمها، ایجاد فاصله بین مردم و رهبرانشان است. به‌حدی که رهبران مواضع قدرتمند خویش را از دست بدهند. تحریم اجباری متوجه رهبری جامعه و نفوذ بر آن است و نه خود جامعه. از این‌رو تحریم اجباری باید در برگیرنده پیامی روشن باشد که بیانگر تغییر سیاست مورد نظر از جانب رهبری کشور مدنظر است. رهبران کشور تحریم‌کننده ممکن است چنین بپندارند که رهبران کشور تحریم شده برای اینکه مطرود جامعه خود واقع نشوند، تسلیم می‌شوند. ممکن است رهبران کشور هدف با محاسبه عقلایی به تغییرات خواسته شده گردن نهند (Merron, 1990: 73). چون مخاطبین تحریم دستکاری عموم مردم‌اند، و هدف بیگانه ساختن مردم از رهبرانشان است، به‌تنهایی نمی‌تواند نتیجه مطلوب بدهد، لذا فشار خارجی می‌تواند به فروپاشی جامعه مورد نظر منجر شود و از آن جهت مداخله همه‌جانبه در آن جامعه ضروری است. برای اینکه تحریم از نوع دستکاری اثر بخش شود، باید بی‌ثبات‌سازی هم مدنظر قرار گیرد. در حالی که تحریم اجباری به‌ندرت به اهداف سیاسی خود دست می‌یابد؛ تحریم دستکاری همراه با ابزارهای دیگر، اثربخشی بیشتر دارد (Valizadeh, 2011: 355).

۳-۵- موفقیت تحریمها

شواهد تاریخی متقاعد کننده‌ای وجود دارد که تحریم ممکن است گاهی به ابزاری کارآمد برای رسیدن به اهداف سیاست خارجی تبدیل شود (Carter, 1985: 84). تحریم هنگامی موفق است که اولاً هزینه سنگین بر کشور تحت تحریم تحمیل نماید، ثانیاً فشار اقتصادی را به فشار سیاسی تبدیل کند و تغییرات مورد نظر را در رفتار و یا ماهیت رژیم تحت تحریم بوجود آورد. ثالثاً هزینه‌ای که بر اقتصاد کشور تحت تحریم تحمیل می‌کند به مراتب بیشتر از هزینه‌ای باشد که به اقتصاد کشور تحریم کننده وارد می‌شود. رابعاً در مقایسه با سایر ابزارها و سیاستهای ممکن، از مطلوبیت بیشتر برخوردار باشد (Qudraat, 2000: 121). در پژوهشی که مؤسسه اقتصاد بین‌المللی انجام داده، ۱۱۵ مورد تحریم اقتصادی اعمال شده از آغاز جنگ جهانی اول تا سال ۱۹۹۸ بررسی و تحلیل شده است که از این تعداد، ۳۵ درصد از تحریمهای اعمال شده موفق ارزیابی شده و نتیجه گرفته است که یک تحریم هنگامی موفق بوده است که:

۱- هدف اعمال تحریم، نسبتاً کوچک و بی‌اهمیت بوده است، البته اگر بتوان برای تحریم به توافقاتی چندجانبه دست یافت، هدف می‌تواند نسبتاً بزرگ و قابل توجه باشد، هر چند کسب چنین توافقی مشکل به نظر می‌رسد؛

۲- کشوری که هدف تحریم قرار می‌گیرد دارای اقتصادی بسیار کوچک‌تر و ضعیف‌تر از کشور تحریم کننده بوده و از نظر سیاسی نیز بی‌ثبات باشد؛

۳- کشور تحریم کننده و کشور هدف تحریم، قبل از اعمال تحریم به یکدیگر وابسته باشند (با توجه به نتایج مطالعات، در مواردی که کشور تحریم کننده حداقل ۲۸ درصد تجارت کشور هدف را در اختیار داشته، تحریم موفق بوده است ولی در مواردی که این نسبت به میزان ۱۹ درصد و یا کمتر بوده، تحریم با شکست مواجه بوده است)؛

۴- تحریم به سرعت و با قاطعیت و حداکثر ظرفیت خود اعمال شود؛

۵- تحریم کننده از اعمال هزینه بالا به خود، احتراز نموده باشد (Valizadeh, 2011: 206).

۳-۶- تحریمهای هدفمند

شورای امنیت از سال ۱۹۹۷ به تدریج به رویکرد نوین موسوم به تحریمهای هدفمند گرایش پیدا کرد. تجارب تحریمها گویای آن است که در برابر بهای انسانی گزافی که می‌باید برای اجرای تحریمها پرداخته شود، کارایی آنها پایین است. به‌علاوه این‌گونه تحریمها به دلیل قطع روابط تجاری با دولت هدف، آثار زیانباری بر دولت ثالث که تصمیمات شورای امنیت را در این مورد به اجرا می‌گذارد، بویژه کشورهای همسایه کشور هدف که معمولاً روابط تجاری گسترده‌تری با آن دارند، تحمیل می‌نماید. این عوامل موجب توجه به رویکرد تحریمهای هدفمند شد. تحریمهای سنتی (غیرهدفمند) ابزاری محسوب می‌شوند که قادر به تفکیک نبوده و در واقع عملاً فقط مردم را هدف قرار می‌دهند و به مجازات جمعی شباهت دارند. اصطلاح تحریمهای هدفمند یا هوشمند ناظر بر اقداماتی است که بر علیه اشخاص حقیقی و یا حقوقی (دولتی یا غیردولتی) اعمال می‌شود. این اقدامات همچنین می‌تواند برخی محصولات و کالاها یا برخی فعالیتها را چنانچه اوضاع و احوال هر مورد خاص اقتضا نماید، در برگیرد. تحریمهای هدفمند ناظر بر اشخاصی است که به نظر شورای امنیت، مسئول وضعیتی هستند که طبق ماده ۳۹ فصل هفتم منشور آن را «تهدید بر صلح، نقض صلح یا عمل تجاوز توصیف کرده است، و نیز ناظر بر حامیان آنهاست» (Shaygan, 2011: 180-182).

۳-۷- قدرت ملی و سرچشمه‌های آن

قدرت ملی عبارتست از توانایی‌های مادی و معنوی که در قلمرو یک واحد جغرافیایی و سیاسی به نام کشور یا دولت وجود دارد (Kazemi, 1994: 170). قدرت وقتی در قالب یک جامعه یا ملت نگریسته شود و برآیندی از توانایی‌های مادی و معنوی آن ملت محسوب شود، جنبه‌ای ملی پیدا می‌کند. به عبارت دقیق‌تر، مجموعه انسانهایی که تشکیل ملتی را داده که در شکل یک کشور سازمان سیاسی پیدا کرده‌اند دارای قدرتی می‌باشند که از برآیند قوای ترکیب شده آنها به دست می‌آید و می‌توان آن را قدرت ملی آن کشور یا ملت دانست. چنین قدرتی حاصل ترکیب و جمع جبری وجوه مثبت و منفی عناصر و بنیانهای قدرت آن کشور می‌باشد که از پویایی برخوردار

بوده و نسبت به ملتها و کشورهای دیگر قابل فهم و درک است (Hafeznia & Others, 1999: 5). قدرت ملی، دارای منشاء و مبادی گوناگونی است که در یک کارکرد جمعی به تولید قدرت می‌پردازند. عوامل اصلی شکل‌دهنده به قدرت ملی کشورها در حوزه‌های مختلف اقتصادی، سیاسی، نظامی، اجتماعی، علمی و... قرار دارند. برخی از عوامل قدرت نقش اساسی و مبنایی داشته و برخی به‌طور ثانوی مطرح می‌شوند. متغیرهای هر یک از عوامل مزبور نیز ممکن است جنبه کمی و یا کیفی داشته باشند (Hafeznia, 2006: 5). جدول شماره ۲ مبانی و عوامل عمده قدرت ملی کشورها را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۲: مبانی و عوامل قدرت ملی

عوامل	زیرمجموعه‌ها
اقتصادی	<p>۱- زیربنای تولید: نظیر پس انداز ملی، سرمایه‌گذاری ملی، درجه تحرک سرمایه، عناصر و ظرفیتهای حمل و نقل، انرژی، تولید آب، جایجایی فعالیتهای تولیدی، مدیریت، سطح تکنولوژی، سازمان و سیستم اقتصادی، نیروی انسانی تولید (مهندسین، مدیران، تکنسینها و کادر فنی).</p> <p>۲- ظرفیت و ارزش تولید: نظیر تولید صنعتی، تولید کشاورزی، تولید دامی، تولید خدمات فنی و تخصصی.</p> <p>۳- سطح تولید: نظیر تولید ناخالص ملی، تولید سرانه، سطح خوداتکایی، مازاد تولید ملی، موفقیت بین‌المللی تولید، ترکیب بخشی تولید (صنعت، کشاورزی، خدمات، انرژی و...).</p> <p>۴- مبادله تولید: نظیر صادرات، واردات و موازنه تجاری، توریسم.</p> <p>۵- ثروت و منابع مالی: نظیر وامهای اعطا شده خارجی، ذخایر ارزی بین‌المللی، سرمایه‌گذاری بین‌المللی، خدمات مالی (بانک، بیمه)، ثروت اتباع مقیم در خارج از کشور.</p>
جغرافیای طبیعی	<p>۱- موقعیت: نظیر موقعیت ژئوپلیتیکی، استراتژیکی، ارتباطی، اقلیمی و طبیعی.</p> <p>۲- وضعیت: نظیر شکل، توپوگرافی، وضعیت مرزها، امنیت طبیعی.</p> <p>۳- وسعت فضا: نظیر فضاهاى عمران‌یافته، بایر، منتظر بهره‌برداری، عمق استراتژیکی، مساحت و تراکم‌ها.</p> <p>۴- بنیادهای زیستی: نظیر آب خاک، پوشش گیاهی، آب و هوا و سرانه تراکم فضایی.</p> <p>۵- منابع طبیعی: نظیر منابع کانی فلزی و غیرفلزی و منابع انرژی فسیلی و انرژی‌های غیرفسیلی و پایدار.</p>
سیاسی	<p>ثبات سیاسی، کارایی سازمان دولت، رهبری و مدیریت سیاسی کشور، شکل دولت، امنیت داخلی، سطح بوروکراسی، رابطه و سطح همبستگی ملت و حکومت، مشارکت سیاسی مردم.</p>

<p>علمی و تکنولوژیک</p>	<p>۱- زیربنای علمی: نظیر تعداد دانشگاهها، مراکز علمی و پژوهشی، اساتید، محققین، دانشمندان، نسبت تحصیل کردگان دانشگاهی به کل جمعیت، تعداد معلمان، سهم بودجه علمی در تولید ناخالص ملی.</p> <p>۲- سطح تکنولوژی: نظیر تکنولوژیهای متعارف در حوزههای صنعت، کشاورزی و خدمات، ارتباطات و تکنولوژیهای نوین و برتر نظیر تکنولوژیهای ارتباطی و اطلاعاتی، فضایی، اتمی، زیستی و ژنتیک، پزشکی و درمانی و بهداشتی، نانو، الکترونیک و کامپیوتر، شبیه سازی، پژوهشهای علمی و غیره، میزان بودجه و تحقیق و توسعه در کلبه بخشها.</p> <p>۳- تولید علمی: نظیر تعداد فارغ التحصیلان دانشگاهی، تعداد دانش آموزان متوسطه، کتب چاپی، تعداد مجلات علمی، مقالات علمی، تحقیقات، کنفرانسهای علمی، تعداد اختراعات و اکتشافات علمی.</p> <p>۴- صادرات علمی: نظیر تعداد مقاله های چاپ شده در مجلات خارجی بویژه ISI، یا کنفرانسهای بین المللی، تعداد کتب چاپ شده در خارج از کشور، تعداد اختراعات ثبت شده در خارج، تعداد دانشجویان خارجی در داخل کشور.</p>
<p>اجتماعی</p>	<p>۱- جمعیت: تعداد، ترکیب سنی، طول عمر، مرگ و میر عمومی، مرگ و میر کودکان.</p> <p>۲- درجه تجانس و وحدت ملی (دینی؛ زبانی، قومی، نژادی).</p> <p>۳- رفاه اجتماعی: درآمد سرانه، وضع درمان، سطح برخورداری از مسکن، سطح برخورداری از آب بهداشتی، ترکیب جمعیت شهری و روستایی، کالری مصرفی، توسعه انسانی.</p>
<p>فرهنگی</p>	<p>۱- سطح فرهنگی: درجه سواد، سرانه مصرف کتاب، سرانه مصرف مطبوعات، سرانه رادیو و تلویزیون، سرانه کامپیوتر، تعداد کاربرهای اینترنت، نهادها و شبکه های خبری و اطلاع رسانی.</p> <p>۲- خصوصیت و روحیه ملی: افتخارات ملی، خصلتهای ملی (سخت کوشی، بردباری)، باورهای ملی.</p> <p>۳- ایدئولوژی و اعتقادات، ایمان و ایثار ملی.</p> <p>۴- میراث فرهنگی و تاریخ ملت و کشور.</p>
<p>نظامی</p>	<p>کمیت و کیفیت نیروی انسانی، تجهیزات، وسایل و تسلیحات، کیفیت فرماندهی (استراتژی، تاکتیک، هنرهای رزم)، کیفیت سازمان، پشتیبانی و لجستیک، ترکیب نیرو، تسلیحات استراتژیکی، نیروهای شبه نظامی، سهم بودجه نظامی در تولید ناخالص ملی، نسبت نیروی نظامی به طول مرزها، نسبت بودجه دفاعی به طول مرزهای کشور.</p>
<p>فرامرزی</p>	<p>رقبا و شرکای متحد بین المللی کفایت دیپلماسی، اتباع کشور در خارج از مرزها، وضع همسایگان، (قوی، ضعیف، دوست، دشمن)، حضور و نقش در سازمانها و نهادها بین المللی، روابط فرهنگی و نفوذ فرهنگی و ایدئولوژیک، امنیت پیرامونی، پایگاههای فرامرزی نظامی، نفوذ رسانه ای و خبری منطقه ای و جهانی، علائق و دلبستگی های ژئوپلیتیکی.</p>
<p>فضایی</p>	<p>پایگاههای فضایی، ماهواره ها (مخابراتی، تجسسی و زمین شناسی)، سفینه های فضایی، سفرهای فضایی و غیره.</p>

(Hafeznia, 2010: 78-81)

۳-۸- آنتروپی (فناپذیری) سیستمهای سیاسی

مفهوم آنتروپی^۱ را فیزیکدان و ریاضیدان آلمانی سده نوزدهم، رودلف کلاوسیوس برای اندازه گیری میزان انرژی که به صورت گرما و اصطکاک تلف می شود، مطرح کرد. قانون آنتروپی بیان می کند که

1- Entropy

بی‌نظمی و هرج و مرج در امتداد زمان افزایش پیدا می‌کند. پیری، فرسایش و مرگ این قانون را تأیید می‌کند. دو نوع آنتروپی قابل بحث است، یکی آنتروپی فیزیکی و دیگری آنتروپی اطلاعاتی. در آنتروپی فیزیکی گفته می‌شود جهان دارای یک آنتروپی مشخص است که نظم و سکون آن را تضمین می‌کند. در بستر زمان این آنتروپی به مرور افزایش پیدا می‌کند و جهان به سمتی هدایت می‌شود که دیگر هیچ پویایی و حرکتی ندارد و به‌نوعی تعادل ترمودینامیک رسیده و از فعالیت باز می‌ماند. در آنتروپی فیزیکی با دو سیستم باز و بسته رو به رو هستیم که در سیستم بسته قطع ارتباط با محیط تعادل ترمودینامیک یا مرگ را با سرعت بیشتری به‌دنبال دارد و در سیستم باز به‌دلیل ارتباط با محیط این فرسایش و مرگ به‌تدریج و آهسته آهسته صورت می‌گیرد. آنتروپی اطلاعاتی وابسته به تصادف است و آنتروپی غیرقابل پیش‌بینی است. آنتروپی اطلاعاتی مقیاس عدم اطمینان یا آنتروپی در یک موقعیت است. هر چه عدم اطمینان بیشتر باشد، آنتروپی اطلاعاتی نیز بیشتر خواهد بود (Tavakol, 2009: 19). از دیدگاه سیستمی، اعتقاد به یک حالت یا قانون کلی در فرآیند تغییر و تحول در سیستم‌ها وجود دارد. بدین معنی که در کلیه سیستم‌ها (اعم از سیستم‌های فیزیکی - مکانیکی سیستم‌های زیستی و یا سیستم‌های اجتماعی)، اجزاء، عناصر، مواد و انرژی به‌تدریج تغییر شکل و تغییر حالت می‌دهند و با تمایل به بی‌نظمی، از هم‌پاشیدگی و بی‌تعادلی، به‌سوی تلاشی و نابودی حرکت می‌کنند. این خصلت عام و قانون کلی در سیستم‌ها را آنتروپی می‌گویند.

آنتروپی در سیستم‌های بسته، معیار کهولت یا از هم‌پاشیدگی سیستم است و باعث می‌شود که سیستم در درون آن، خلاف جهت نظم سیستم فعالیت می‌کند که آن را آنتروپی مثبت می‌خوانند سیستم برای آن که بتواند با این گرایش به فنا مقابله کند و به حیات خویش ادامه دهد، ناچار است که آنتروپی مثبت را به‌طریقی از بین ببرد و با ایجاد آنتروپی منفی که در خلاف جهت آنتروپی مثبت عمل می‌کند، نیروهای ضد خویش را به‌وجود آورد و به این ترتیب ادامه حیات خود را تضمین می‌کند. آنتروپی منفی، نقش کاهنده آنتروپی مثبت را دارد و با مفهوم نظم و سازمان در سیستم، مترادف است از این‌رو ایجاد آنتروپی منفی، نظم دوباره را به سیستم بر می‌گرداند. سیستم‌ها ناچار هستند به‌منظور مبارزه با نیروهای ضد نظم، بیشتر از آنچه که صادر می‌کنند، انرژی و مواد اولیه وارد کنند و این اضافه‌وارد را صرف مبارزه با آنتروپی مثبت و

تعدیل آن نمایند و یا در سیستم ذخیره سازند تا در مواقع لزوم از آن استفاده کنند (Zeyari, & Others, 2014: 9-12). سیستم‌های باز امکان داد و ستد انرژی را دارند در حالی که در سیستم‌های بسته این امکان بسیار کمتر است بنابراین این‌گونه سیستمها با بحران عملکرد روبرو می‌شوند و لذا قدرت فعالیت آن به‌طور مستمر کاهش می‌یابد و در معرض خطر فروپاشی قرار می‌گیرند. کشورهایی که رهبران آن سعی بر بسته نگه داشتن سیستم آن داشته و روابط خود را با سایر عناصر سیستم محدود می‌کنند، با کاهش مداوم منابع طبیعی و انسانی روبرو شده و سطوح بالای آنتروپی را تجربه می‌نمایند. معیارهای اندازه‌گیری آنتروپی کشورها عبارتند از: میزان پس انداز، تولید کشاورزی، تولید صنعتی، بازپرداخت دیون، درصد صادرات تحقیقات و توسعه، تعداد اختراعات ثبت شده، تعداد دانشمندان، تعداد مهندسين، مبادله علمی خارجی، کاهش تقاضای شدید انرژی فسیلی (Hafeznia, 2005: 291-292). تحریمها با اعمال محدودیت در زمینه‌های مختلف سعی در کاهش ارتباط سیستم‌های سیاسی با خارج از خود و در نتیجه بالا بردن آنتروپی مثبت در آن و نهایتاً فروپاشی این سیستم‌ها دارند.

۴- یافته‌های تحقیق

۴-۱- انواع تحریم

با توجه به گستردگی دامنه انگیزه‌ها، روشها، اشکال و موضوعات تحریمها، از جهات مختلف می‌توان آنها را دسته‌بندی کرد که در ادامه به برخی از موارد عمده اشاره می‌شود:

۴-۱-۱- انواع تحریم بر اساس هدف

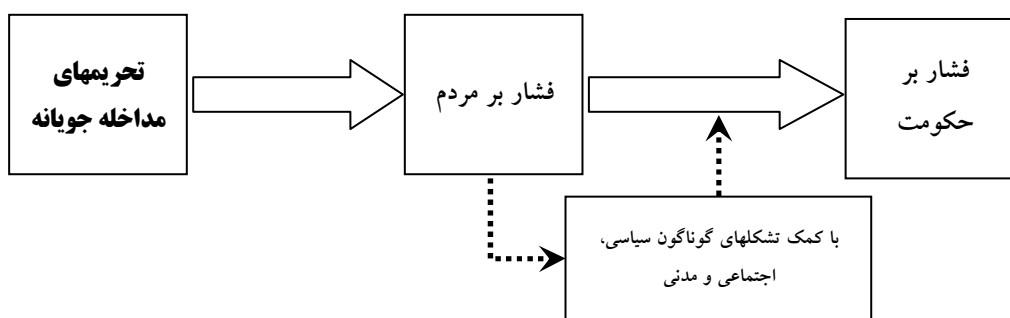
- ۱- تحریم با هدف راهبردی: در این حالت، منافع راهبردی کشور تحریم کننده در خطر قرار دارد، که در این صورت تحریم جایگزین جنگ می‌شود.
- ۲- تحریم با هدف تغییر رفتار: در این حالت تحریم همه‌جانبه نخواهد بود و تغییر رژیم و بی‌ثبات کردن آن مورد نظر نیست.

۲-۱-۴- انواع تحریم بر اساس شکل

۱- اجباری: تحریمهای اجباری تغییر رفتار را دنبال می‌کنند، بنابراین در اینجا مخاطب حکومت است و روش آن هم علنی است و به دنبال ایجاد فشار و اجبار کردن به یک کشور برای انجام دادن یا انجام ندادن یک‌سری از اقدامات است.

۲- مداخله جویانه: در تحریم مداخله‌جویانه هدف بی‌ثبات‌سازی و یا تغییر رژیم است، مخاطب آن مردم می‌باشند و روش آن آمیزه‌ای از روشهای رسمی علنی و پنهانی است.

شکل شماره ۱: نحوه عمل تحریمهای مداخله‌جویانه

(by the Author)

۳-۱-۴- انواع تحریم از لحاظ اندازه یا حدود تحریم

۱- تحریم محدود: تحریمهای مالی، صادراتی، فرهنگی و مسافرتی جزئی، در این طبقه جای دارد. مانند کاهش و یا لغو مساعدت‌های مالی و اعمال محدودیت‌هایی بر فروش سلاح و برخی فناوری‌های حساس.

۲- تحریم متوسط: تحریمهای مالی و تجاری کلی‌تر و گسترده‌تر از حالت قبل را، متوسط می‌نامند.

تحریم جامع: تحریمهای گسترده مالی و تجاری (مثلاً محاصره علیه عراق و صربستان)، بایکوت جامع است.

۴-۱-۴- انواع تحریم از لحاظ تعداد قدرتهای اعمال کننده

- ۱- تحریم یک‌جانبه: تحریمی است که فقط از طرف یک کشور علیه کشور هدف وضع می‌گردد. از دیدگاه تاریخی، این نوع تحریم دارای پیشینه‌ای ضعیف در دستیابی به اهداف امنیت ملی و دیگر خواست‌های سیاست خارجی می‌باشد.
- ۲- تحریم چندجانبه: تحریمی که در اعمال آن بیش‌تر از یک کشور سهیم است. در مقایسه با تحریم یک‌جانبه، تحریم چندجانبه، بار مالی و تجاری شدیدی را به کشور هدف برای تغییر سیاست مورد اعتراض وارد می‌سازد.
- ۳- تحریم سازمان ملل: هنگامی که اقدامات محدودکننده ذیل ماده ۴۱ فصل هفتم منشور سازمان ملل متحد تحمیل می‌شوند (Emadi, 2012, 131).

۴-۱-۵- انواع تحریم از لحاظ موضوع

۱- تحریم اقتصادی

تحریم اقتصادی به معنی اقدامات غیرنظامی است که بر انتقال کالا، خدمات و یا سرمایه به یک کشور خاص، تأثیر نامطلوبی می‌گذارد و هدف از برقراری آن، تنبیه یا مجازات و یا وادار ساختن آن کشور به تطبیق خود با اهداف سیاسی دولت تحریم‌کننده و یا بیان ناخرسندی کشور تحریم‌کننده از اقدامات و رفتارهای آن کشور است. تحریم اقتصادی به معنی توقف عمدی یا تهدید به توقف روابط معمول تجاری یا مالی از سوی یک دولت است (Behrozifar, 2004: 198-199). هر قیدی که به وسیله کشور تحریم‌کننده بر تجارت و سرمایه‌گذاری بین‌المللی کشور هدف، در راستای وادار ساختن آن به تغییر سیاستهایش وضع شود، تحریم اقتصادی نام دارد. تحریمهای اقتصادی به انواع گوناگون تقسیم می‌شوند نظیر: محدودیت صادرات که از طریق ممانعت از واردات یا ایجاد محدودیت جریان مالی (سرمایه تجاری، اعتبارات بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول و کمک‌های دوجانبه)، شامل توقیف دارایی‌های کشور هدف که در دسترس و کنترل کشور تحریم‌کننده قرار دارند. تحریم تجاری از طریق از دست دادن بازارهای صادراتی یا محروم شدن از واردات کالاهای حیاتی، کاهش

قیمت کاهای صادراتی که در لیست تحریم قرار دارند و افزایش قیمت کالاهای وارداتی، هزینه زیادی را به کشور هدف تحمیل می‌کنند (Hufbauer and et al, 2007: 45). کشور هدف اغلب از طریق وقفه در کمکهای خارجی یا سایر انواع روشهای تأمین مالی رسمی و حتی محدودیت اخذ وام از بخش خصوصی آسیب می‌بیند. اعمال تحریم مالی به دلایل زیر از تحریمهای تجاری آسانتر است: ۱- دولتها و موسسات ملی بین‌المللی تأمین‌کننده و تضمین‌کننده مهم جریانهای مالی بویژه برای کشورهای فقیر هستند، ۲- بازارهای مالی مقررات و قواعد را نسبت به بازارهای کالا بیشتر رعایت می‌کنند، ۳- در مقایسه با تجارت بین‌المللی، تعداد کمی از بازیگران بزرگ در جریانهای مالی بین‌المللی درگیر هستند و نظارت بر آن آسانتر است (Ibid: 46).

۲- تحریم سیاسی و دیپلماتیک

تحریم دیپلماتیک اقدامات سیاسی برای ابراز مخالفت و یا نارضایتی یک کشور از اقدامات و سیاستهای یک کشور خاص است. گاهی این اقدامات به شکل خودداری از شناسایی رژیم خاص برای یک مدت نیز بروز پیدا می‌کند (Maller, 2010: 62). تحریمهای سیاسی و دیپلماتیک به‌طور کلی بر علیه افراد و به‌طور معمول رهبران و یا نخبگان سیاسی انجام می‌گیرد و ممکن است به اشکال گوناگون نظیر: اخراج پرسنل دیپلماتیک، فراخوان موقت یا طولانی مدت سفیر، قطع روابط دیپلماتیک، جلوگیری از ورود و عبور ترانزیت رهبران و نخبگان سیاسی از فضای هوایی زمینی و دریایی باشد. تحریمهای دیپلماتیک تا حدودی نمادین هستند ولی می‌توانند تأثیرات قابل توجهی داشته باشند. قطع روابط سیاسی و اخراج دیپلمات‌ها به‌صورت بلند مدت به‌عنوان یک «سلاح سیاسی» استفاده می‌شود. سه سطح در تحریم دیپلماتیک وجود دارد. اولین اخراج یک دیپلمات به‌دلیل اقدامات وی، دوم کاهش تعداد کارکنان دیپلماتیک، دسته سوم قطع کامل روابط دیپلماتیک است (GCSP, 2010: 39).

۳- تحریمهای صنعتی و علمی

تحریمهای صنعتی و علمی به اقداماتی که منجر به ایجاد محدودیت در مبادلات دانشگاهی، علمی و تکنولوژیک می شود، اطلاق می گردد و هدف آنها جلوگیری از انتقال تکنولوژیها و صنایع و حتی تحصیل دانشجویان یک کشور خاص در برخی از رشته های حساس می باشد.

۴- تحریم نظامی و تسلیحاتی

تحریمهای نظامی و تسلیحاتی یکی از شایع ترین اقدامات است که در پاسخ به یک سری از بحران های داخلی کشورها و کنترل آسیب های ناشی از درگیری گروه های رقیب و در مواردی از درگیری نظامی کشورها و برای کمک به اعاده صلح و حفظ جان انسانها و همچنین در مواردی که فعالیتها و اقدامات نظامی برخی کشورها بویژه از جنبه سلاحهای کشتار جمعی مورد شک و سوء ظن بین المللی قرار گیرد، اعمال می شوند (Fruchart and et al, 2007). این نوع تحریمها شامل ممنوعیت تحویل سلاح به کشورها و یا گروه های درگیر و همچنین ممنوعیت صادرات و خرید و فروش سلاح یا مواد و فناوری هایی با یک کشور خاص است که می تواند دارای کاربردهای تسلیحاتی و دوگانه باشد (GCSP, 2010: 39). تحریم های تسلیحاتی سازمان ملل متحد توسط قطعنامه های و ذیل ماده ۴۱ فصل هفتم منشور ملل متحد و با رأی حداقل ۹ از ۱۵ عضو شورای امنیت و از جمله موافقت همه ۵ عضو دائم به تصویب می رسد. تحریم های تسلیحاتی شورای امنیت دو نوع هستند: تحریم های تسلیحاتی داوطلبانه و تحریم های تسلیحاتی الزامی. در تحریم تسلیحاتی داوطلبانه، سازمان ملل با استناد به قطعنامه از تمامی کشورهای برای پایان دادن به عرضه سلاح، مهمات، مواد نظامی و خدمات مرتبط به طور داوطلبانه و نمادین درخواست می نماید. در تحریم های تسلیحاتی اجباری سازمان ملل با استناد به قطعنامه از تمامی کشورها می خواهد مانع از فروش یا عرضه سلاح، مهمات، تجهیزات نظامی و خدمات مرتبط شوند و از نظر قانونی همه اعضای سازمان ملل ملزم به رعایت مفاد قطعنامه و گزارش اقدامات انجام شده خود در این خصوص می باشند (Fruchart and et al, 2007: 2).

جدول شماره ۳: انواع تحریمهای موضوعی و اقدامات ذیل آنها و تأثیر آنها بر عوامل قدرت

ارتباط عوامل قدرت ملی	مصادیق اقدامات عمده	انواع تحریمها
<p>۱. اقتصادی ۲. جغرافیای طبیعی ۳. سیاسی ۴. علمی و تکنولوژیک ۵. اجتماعی ۶. فرهنگی ۷. نظامی ۸. فرامرزی</p>	<p>۱. محدودیت در حجم واردات و صادرات. ۲. کاهش، تعلیق یا لغو کمک های توسعه ای. ۳. کاهش، تعلیق یا لغو تسهیلات اعتباری با نرخ ترجیحی و یا نرخ بازار. ۴. توقیف یا مصادره دارایی های بانکی دولت و اتباع کشور هدف. ۵. مصادره و سلب مالکیت دیگر دارایی های غریبوی کشور هدف. ۶. مسدود کردن بهره و دیگر پرداخت های انتقالی. ۷. امتناع از تأمین مالی مجدد و زمانبندی جدید بازپرداخت بدهی ها (بهره و اصل). ۸. رای مخالف در مورد گرفتن وام، کمک هزینه ها، یارانه ها، تأمین بودجه برای کمک های فنی و دیگر کمکها از سازمانهای بین‌المللی. ۹. ممنوعیت ارائه بیمه و یا بیمه اتکایی و سایر خدمات مالی به دولت خاص یا نهادهای عمومی. ۱۰. محدودیت در نقل و انتقال وجوه به کشور هدف و از کشور هدف. ۱۱. محدودیت در ایجاد نمایندگی شرکتهای تابعه و بانک ها. ۱۲. محدودیت در صدور و تجارت در اوراق قرضه خاص ۱۳. عدم پوشش کارتهای اعتباری بین المللی خرید. ۱۴. ممنوعیت انتقال پول نقد فله، از جمله از طریق پیک پول نقد. ۱۵. محدودیت در صدور مجوزهای واردات و صادرات. ۱۶. سیاستهای تعرفه‌ای تبعیض آمیز شامل عدم توجه به اصل دولت کامله اولوداد و دسترسی به تعرفه ترجیحی عمومی. ۱۷. تعلیق یا لغو موافقت نامه های تجاری. ۱۸. محدودیت یا لغو حقوق ماهیگیری. ۱۹. تعلیق یا لغو پروژه های مشترک. ۲۰. تهیه لیست سیاه از کسانی که با کشور هدف تجارت می کنند. ۲۱. بستن مالیات بر صادرات کشور هدف برای پرداخت گرامت به قربانیان اقدامات آن کشور. ۲۲. ممنوعیت خرید و فروش کالاهای لوکس. ۲۳. ممنوعیت تجارت طلا، فلزات گرانبها و الماس. ۲۴. ممنوعیت ارائه مواد اولیه اسکناس و سکه های جدید. ۲۵. نیاز به ارائه اطلاعات قبلی در مورد کالا و محموله ها به و از کشور هدف. ۲۶. بازرسی کشتیهای مظنون به حمل اقلام تحت تحریم به و از کشور هدف، حتی در دریاهای آزاد.</p>	<p>اقتصادی</p>
<p>۱. اقتصادی ۲. سیاسی ۳. علمی و تکنولوژیک ۴. اجتماعی ۵. فرامرزی</p>	<p>۱. خودداری از به رسمیت شناختن دولت جدید و یا کشورهای جدید. ۲. اعتراض عمومی، سانسور یا محکومیت اقدامات کشور هدف. ۳. عدم تماس مستقیم با رهبران سیاسی کشور هدف. ۴. تعویق یا لغو ملاقاتهای رسمی، جلسات و مذاکرات در مورد معاهدات و موافقت نامه ها. ۵. رای مخالف، وتو کردن در سازمان های بین المللی، رای مخالف به اعتبارنامه، تعلیق و یا اخراج نمایندگان کشور هدف. ۶. برجیدن دفاتر اصلی یا دفاتر منطقه‌ای سازمان های بین المللی از کشور هدف. ۷. کاهش یا محدودیت سطح نمایندگی دیپلماتیک و پرسنل دیپلماتیک و دفاتر کنسولی. ۸. قطع روابط سیاسی و دیپلماتیک.</p>	<p>سیاسی-دیپلماتیک</p>

۱. اقتصادی ۲. جغرافیای طبیعی ۳. سیاسی ۴. علمی و تکنولوژیک ۵. اجتماعی ۶. فرهنگی ۷. نظامی ۸. فرامرزی ۹. فضایی	۱. قطع یا لغو مبادلات فرهنگی، همکاری علمی، روابط آموزشی، تماسهای ورزشی و گردشگری. ۲. ممنوعیت یا محدودیت تحصیل دانشجویان کشور هدف در رشته‌های خاص. ۳. قطع، تعلیق یا لغو کمک های فنی و برنامه های آموزشی. ۴. ممنوعیت صادرات تجهیزات و فناوری‌های کلیدی و حساس برای صنایع خاص. ۵. تحریم نرم افزارهای خاص برای یکپارچه سازی فرآیندهای صنعتی ۶. محدودیت بر تجارت کالاهای فرهنگی. ۷. ممنوعیت ارائه خدمات خاص مرتبط با گردشگری. ۸. محدودیت اعطای ویزا به اتباع کشور هدف. ۹. محدودیت یا لغو ارتباطات تلفنی، پستی و کابلی. ۱۰. محدودیت، تعلیق یا لغو ترجیحات فرود و عبور هواپیماها، حمل و نقل دریایی، ترجیحات بندری و لنگرگاهی و ترجیحات حمل و نقل زمینی.	علمی، فرهنگی و ارتباطی
۱. اقتصادی ۲. سیاسی ۳. علمی و تکنولوژیک ۴. اجتماعی ۵. نظامی ۶. فرامرزی ۷. فضایی	۱. کاهش، تعلیق یا لغو کمک های نظامی. ۲. ممنوعیت کامل صادرات و واردات سلاح و مواد مرتبط. ۳. ممنوعیت صادرات هرگونه مواد با کاربری دوگانه. ۴. ممنوعیت صادرات تجهیزات نظارت بر ارتباطات از راه دور و تجهیزات رهگیری. ۵. ممنوعیت محصولات و فناوری های خاصی که می تواند در تولید یا گسترش تسلیحات متعارف یا غیرمتعارف بکار گرفته شود. ۶. ممنوعیت صادرات تجهیزات مورد استفاده در سرکوب داخلی. ۷. ممنوعیت صادرات کالاهای خاصی که ممکن است برای تولید، تعمیر و نگهداری تجهیزاتی که می تواند در سرکوب داخلی استفاده شود.	نظامی و تسلیحاتی

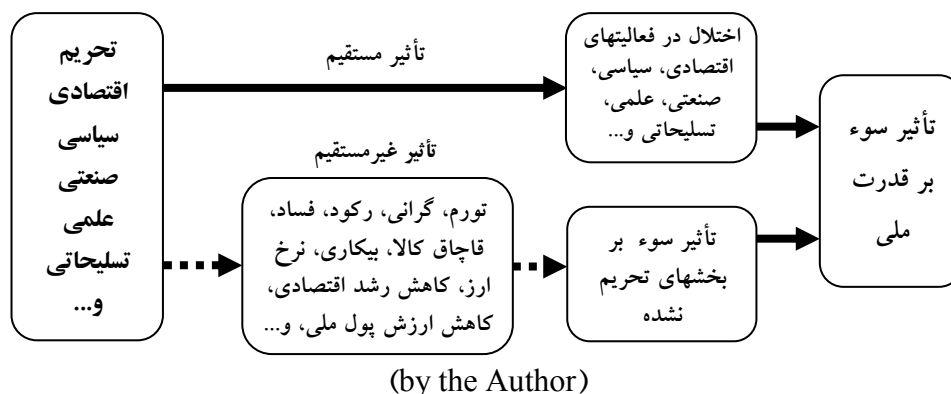
(Garfield, 1999:5 - European Commission, 2015: 4 -121)

جدول شماره ۴: مواد زمینه‌ساز و مورد استناد برای اعمال تحریمهای شورای امنیت در فصل هفتم منشور ملل متحد

فصل هفتم: اقدام در موارد تهدید: علیه صلح، نقض صلح و اعمال تجاوز	
شورای امنیت وجود هرگونه تهدید علیه صلح - نقض صلح - یا عمل تجاوز را احراز و توصیه‌هایی خواهد نمود یا تصمیم خواهد گرفت که برای حفظ یا اعاده صلح و امنیت بین‌المللی به چه اقداماتی برطبق مواد ۴۱ و ۴۲ باید مبادرت شود.	ماده ۳۹
به‌منظور جلوگیری از وخامت وضعیت، شورای امنیت می‌تواند قبل از آنکه بر طبق ماده ۳۹ توصیه‌هایی بنماید یا درباره اقداماتی که باید معمول گردد تصمیم بگیرد. از طرف‌های ذینفع بخواهد اقدامات موقتی را که شورای امنیت ضروری یا مطلوب تشخیص می‌دهد انجام دهند. اقدامات موقتی مذکور به حقوق یا ادعاها یا موقعیت طرف‌های ذینفع لطمه‌ای وارد نخواهد کرد. شورای امنیت تخلف در اجرای اقدامات موقتی را چنان‌که باید و شاید در نظر خواهد گرفت.	ماده ۴۰
شورای امنیت می‌تواند تصمیم بگیرد که برای اجرای تصمیمات آن شورا مبادرت به چه اقداماتی که متضمن به کارگیری نیروی مسلح نباشد لازم است و می‌تواند از اعضای ملل متحد بخواهد که به این قبیل اقدامات مبادرت ورزند. این اقدامات ممکن است شامل متوقف ساختن تمام یا قسمتی از روابط اقتصادی و ارتباطات راه‌آهن - دریایی - هوایی - پستی - تلگرافی - رادیویی و سایر وسائل ارتباطی و قطع روابط سیاسی باشد.	ماده ۴۱
در صورتی‌که شورای امنیت تشخیص دهد که اقدامات پیش‌بینی شده در ماده ۴۱ کافی نخواهد بود یا ثابت شده باشد که کافی نیست می‌تواند به وسیله نیروهای هوایی - دریایی یا زمینی به اقدامی که برای حفظ یا اعاده صلح و امنیت بین‌المللی ضروری است مبادرت کند. این اقدام ممکن است مشتمل بر تظاهرات و محاصره و سایر عملیات نیروهای هوایی - دریایی یا زمینی اعضای ملل متحد باشد.	ماده ۴۲

(www.un.org/en/documents/charter)

شکل شماره ۲: نحوه تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم تحریمها بر قدرت ملی

تصویر شماره ۱: بیلبرد تبلیغاتی از مرگبار بودن تحریمها و تأثیر بر جنبه‌های مختلف زندگی در لیبیا

(Bessler & et al, 2004: 7)

۲-۴- تحریمهای اعمالی شورای امنیت بر علیه ایران و تأثیر اقدامات ناشی از آنها بر مبانی و عوامل قدرت ملی

تحریمهای اعمال شده بر ایران عمدتاً شامل بخشهای اقتصادی، نظامی و تکنولوژی هسته‌ای می‌باشد که در مواردی از نوع غیرهدفمند و سنتی بوده و در مواردی نیز به‌صورت هدفمند می‌باشند. این تحریمها رشد اقتصادی و صنعتی ایران را کاهش داده، سرمایه‌گذاری‌های

خارجی را محدود کرده، ریال را تضعیف کرده، نرخ تورم را چند برابر کرده و تولید و صادرات نفت و گاز را کاهش داده است. شروع اعمال تحریمها از سال ۲۰۰۶ بوده که در گذر زمان با روندی تشدید شونده همراه بوده است. در جدول شماره ۵ قطعنامه‌های مرتبط با تحریمهای ایران و همچنین مفاد اقداماتی که در ذیل این قطعنامه از ایران و کشورهای دیگر خواسته شده است تا آنها را انجام دهند، آورده شده است. اگرچه در قالب تحریمهای یکجانبه و چندجانبه که توسط آمریکا و اتحادیه اروپا و سایر کشورها بر علیه ایران اعمال شده، در برخی موارد اقدامات فراتر از این قطعنامه‌ها پیش‌بینی و به اجرا گذاشته شده که آثار مخرب مربوط به خودشان را دارند، ولی این اقدامات و تحریمها در این پژوهش مورد مطالعه قرار نگرفته است و تنها به تحریمهای اعمال شده از سوی شورای امنیت سازمان پرداخته شده است.

جدول شماره ۵: قطعنامه‌های مرتبط با تحریمهای ایران توسط سازمان ملل و اقدامات پیش‌بینی شده در آنها

ملاحظات	مفاد عمده	قطعنامه
<ul style="list-style-type: none"> این قطعنامه با تکیه بر معاهده عدم اشاعه سلاح‌های هسته‌ای NPT؛ گزارش‌های مدیر کل آژانس بین‌المللی انرژی اتمی و قطعنامه‌های شورای حکام صادر شده است. این قطعنامه بر اساس بند ۴۰ فصل هفت منشور سازمان ملل تصویب شده است که حاوی معیارهای تنبیهی یا تحریمی نیست. اما این ماده خواهان اقدام‌هایی است که اگر عملی نشود با واکنش‌های پیش‌بینی شده در ماده ۴۱ فصل هفتم منشور ملل متحد روبرو خواهند شد. به عبارت دیگر ماده ۴۰ سرآغاز ورود شورای امنیت به اقدام‌های تنبیهی است. به‌طور مشخص در این قطعنامه قید شده بود چنانچه ایران به این قطعنامه بی‌توجهی کرد، اعضای شورا باید دوباره در مورد چگونگی اعمال اقدامات تنبیهی (ورود به ماده ۴۱) توافق کنند. 	<ul style="list-style-type: none"> ایران یک ماه مهلت دارد تمام فعالیت‌های مرتبط با غنی‌سازی و بازفرآوری از جمله تحقیق و توسعه را تعلیق نماید و از سوی آژانس مورد راستی‌آزمایی قرار بگیرد. کشورها از انتقال هرگونه اقلام، مواد کالا و فناوری که می‌تواند به فعالیت‌های مربوط به غنی‌سازی و بازفرآوری و برنامه‌های موشکی بالستیک ایران مربوط شود، جلوگیری کنند. ایران پروتکل الحاقی را اجرا کند. <p>www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?sym=bol=S/RES/1696(2006)</p>	۱۶۹۶ (قطعنامه اول) ۳۱ جولای ۲۰۰۶

<ul style="list-style-type: none"> • تأکید بر مفاد قطعنامه ۱۶۹۶. • اولین دور تحریم‌ها در این قطعنامه است. • پیش‌نویس توسط آلمان، انگلیس، فرانسه (مذاکره کنندگان سال‌های ۸۲-۸۴) تهیه شد. • در این قطعنامه کمیته‌ای در شورای امنیت تشکیل می‌شود که به‌صورت مستمر گزارش‌هایی (هر ۹۰ روز) درباره وضعیت تحریم‌های شورای امنیت و شیوه اجرای آن درباره ایران تهیه نماید. • این قطعنامه در چارچوب ماده ۴۱ فصل هفتم منشور ملل متحد صادر شد. • این قطعنامه شامل یک پیوست است که در آن نام ۱۰ نهاد و ۱۲ فرد درگیر در برنامه هسته‌ای و موشکی آورده شده و مورد تحریم قرار گرفته‌اند. 	<ul style="list-style-type: none"> • از کشورها می‌خواهد تمام اقدام‌های لازم را به‌کار گیرند تا از صدور کلیه اقلام، مواد، تجهیزات، کالاها و فناوری‌هایی که می‌تواند به فعالیت‌های مرتبط با غنی‌سازی، بازفرآوری یا آب سنگین ایران، یا به توسعه سیستم‌های پرتاب سلاح هسته‌ای کمک می‌کند، جلوگیری نمایند. • از ایران می‌خواهد تمام فعالیت‌های مرتبط با غنی‌سازی و بازفرآوری از جمله تحقیق و توسعه را تعلیق نماید و از سوی آژانس مورد راستی‌آزمایی قرار بگیرد. • از ایران می‌خواهد کار بر روی تمامی پروژه‌های آب سنگین از جمله رآکتور تحقیقاتی آب سنگین را به‌صورت قابل راستی‌آزمایی توسط آژانس، تعلیق کند. • تصویب فوری پروتکل الحاقی و اجرای آن. • اعلام ممنوعیت تحصیل دانشجویان ایرانی در رشته‌های حساس مرتبط به مسائل هسته‌ای و موشکی. • مسدود کردن اموال و دارایی‌های افراد و شرکت‌های تحریم‌شده (فهرست پیوست قطعنامه) توسط کشورها. • ممنوعیت صادرات برخی از اقلام توسط ایران. • جلوگیری از ورود یا عبور افراد (فهرست پیوست قطعنامه) به خاک کشورها. • گزارش اقدامات کشورهای عضو و مدیر کل آژانس بین‌المللی انرژی اتمی در خصوص این قطعنامه به شورای امنیت در ظرف ۶۰ روز. • در صورتی که ایران به این قطعنامه پایبند نباشد، تدابیر مقتضی بیشتری بر اساس ماده ۴۱ از فصل ۷ منشور سازمان ملل اتخاذ خواهد شد. <p style="text-align: center;">www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1737(2006)</p>	<p>۱۷۳۷ (قطعنامه دوم) ۲۳ دسامبر ۲۰۰۶</p>
---	--	--

<ul style="list-style-type: none"> • تأکید بر قطعنامه‌های ۱۶۹۶ و ۱۷۳۷. • اقدام‌های تنبیهی این قطعنامه علیه ایران نسبت به قطعنامه پیشین شدیدتر و گسترده‌تر است. • این قطعنامه در چارچوب ماده ۴۱ فصل هفتم منشور ملل متحد صادر شد. • این قطعنامه دارای دو پیوست است که در پیوست اول آن تعداد ۱۳ نهاد و ۱۸ فرد مورد تحریم قرار گرفته است و در پیوست دوم در مورد عناصر یک توافق بلند مدت و ارائه بسته‌های تشویقی برای ایران در حوزه‌های هسته‌ای، سیاسی، اقتصادی و بین‌المللی پرداخته شده است. 	<ul style="list-style-type: none"> • از تمام کشورها خواسته شده تا جلوی انتقال تجهیزات یا فن‌آوری‌هایی که در ارتباط با برنامه‌های هسته‌ای و موشکی ایران است را بگیرند. • حساب‌های مالی افراد مرتبط با برنامه هسته‌ای و موشکی ایران را مسدود کنند. • ورود و خروج افراد مرتبط با برنامه‌ی هسته‌ای و موشکی به کشورشان را اطلاع دهند. • صادرات و واردات سلاح‌های سنگین به ایران و یا از ایران ممنوع می‌شود. • از همه کشورها و موسسات مالی بین‌المللی می‌خواهد تا زیر بار تعهد هیچ کمک مالی و وام جدید به جمهوری اسلامی ایران نروند مگر برای اهداف بشردوستانه و توسعه. • پایبندی کامل به الزامات شورای حکام آژانس بین‌المللی انرژی اتمی جهت اعتمادسازی. • همه کشورها و مدیرکل آژانس بین‌المللی هسته‌ای در عرض ۶۰ روز بعد از تصویب این قطعنامه گزارشی را درخصوص گام‌های ایران در زمینه اجرای مؤثر بندهای این قطعنامه و قطعنامه‌های قبلی ارائه کند. <p style="text-align: center;">www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1747(2007)</p>	۱۷۴۷ (قطعنامه سوم) ۲۴ مارس ۲۰۰۷
--	--	------------------------------------

<ul style="list-style-type: none"> • این قطعنامه در چارچوب ماده ۴۱ فصل هفتم منشور ملل متحد صادر شد. • این قطعنامه دارای سه پیوست است که در آن نام ۱۲ شرکت و ۱۳ مدیر ارشد تاسیسات هسته‌ای ایران به فهرست تحریم‌ها اضافه شده است. • در صورتی که ایران به این قطعنامه و قطعنامه‌های عمل نکند، تدابیر دیگری بر اساس بند ۴۱ از فصل هفتم منشور سازمان ملل اتخاذ خواهد شد. • این قطعنامه راه را بر تحریم‌های یکجانبه کشورهای متحد آمریکا به‌خصوص اعضای اتحادیه اروپا و ژاپن علیه ایران هموار می‌کند. 	<ul style="list-style-type: none"> • تشدید تحریم‌های اعمال شده در قطعنامه‌های ۱۷۳۷ و ۱۷۴۷. • از کشورها می‌خواهد که محموله‌های دریایی و هوایی به مقصد ایران و بالعکس را، اگر مشکوک به حمل مواد و تجهیزات ممنوعه باشند، مورد بازرسی قرار داده و در ظرف ۵ روز نتایج گزارش بازرسی را ارائه دهند. • از کشورها می‌خواهد که دارایی‌های شرکت‌ها و مقام‌های مورد تحریم را مسدود کنند. • از کشورها می‌خواهد به ۵ مقام ارشد اتمی ایران ویزا اعطا نکنند. • از کشورها می‌خواهد از صادرات کالاهایی با قابلیت استفاده دوگانه جلوگیری کنند • در اعطای اعتبارات و تسهیلات تجاری به بخش خصوصی برای مبادلات بازرگانی با ایران دقت بیشتری به خرج بدهند. • در مورد همکاری موسسات مالی با بانک‌های ایرانی به خصوص بانک صادرات و ملی ایران و شعب خارجی آنها هوشیار باشند. • همه کشورها در عرض ۶۰ روز و مدیرکل آژانس بین‌المللی هسته‌ای در عرض ۹۰ روز بعد از تصویب این قطعنامه گزارشی را درخصوص گام‌های ایران در زمینه اجرای مؤثر بندهای این قطعنامه و قطعنامه‌های قبلی ارائه کنند. <p>www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1803(2008)</p>	<p>۱۸۰۳ (قطعنامه چهارم) ۳ مارس ۲۰۰۸</p>
<ul style="list-style-type: none"> • این قطعنامه در شرایطی صادر شد که پنج عضو دائم شورای امنیت و آلمان (گروه ۵+۱) یک بسته حاوی مشوق‌های اقتصادی و فنی به ایران ارائه داده بودند که در ازای دریافت آن ایران می‌بایست به غنی‌سازی اورانیوم پایان می‌داد. 	<ul style="list-style-type: none"> • این قطعنامه حاوی تحریم‌های تازه‌ای علیه ایران نیست و فقط از ایران می‌خواهد چهار قطعنامه پیشین شورای امنیت را هرچه سریع‌تر اجرا کند. <p>www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1835(2008)</p>	<p>۱۸۳۵ (قطعنامه پنجم) ۲۷ سپتامبر ۲۰۰۸</p>

<ul style="list-style-type: none"> • در واکنش به غنی‌سازی ۲۰ درصدی توسط ایران صادر شد. • این قطعنامه در چارچوب ماده ۴۱ فصل هفتم منشور ملل متحد صادر شد. • در این قطعنامه اصلاحاتی در کمیته ۱۷۳۷ برای نظارت بر روند تحریم‌ها خواستار شده. • این قطعنامه ضمن تأیید تحریم‌های اعمال شده در قطعنامه‌های پیشین، تحریم‌های تازه‌ای علیه ایران برقرار کرد که به‌طور مشخص سپاه پاسداران و شرکت کشتیرانی جمهوری اسلامی ایران را هدف گرفته‌اند. • این قطعنامه دارای چهار پیوست است که در پیوست اول آن نام ۲۲ شرکت و ۱ فرد، در پیوست دوم ۱۵ شرکت، در پیوست سوم به توضیح نام ۳ شرکت وابسته یا زیرمجموعه کشتیرانی جمهوری اسلامی ایران و در پیوست چهارم به توضیح هدف شورای امنیت و ارائه بسته‌های تشویقی برای ایران در حوزه‌های هسته‌ای، سیاسی، اقتصادی و بین‌المللی پرداخته شده است. 	<ul style="list-style-type: none"> • عدم فعالیت اقتصادی کشورها در مسائل مربوط به هسته‌ای و موشکی که ایران از آن منتفع شود. • لزوم هشباری درباره کاربردهای دوگانه برخی صنایع و تجهیزات پتروشیمی با هسته‌ای. • ممنوعیت فروش سلاح‌های نظامی به ایران (حتی از نوع متعارف). • جلوگیری از انتقال فناوری‌ها یا مساعدت‌های تکنیکی مربوط به موشک‌های بالستیک قادر به حمل تسلیحات هسته‌ای و ممنوعیت انجام هر فعالیتی توسط ایران در این زمینه. • تحریم سپاه پاسداران و شرکت کشتیرانی جمهوری اسلامی ایران. • لزوم تصویب پروتکل الحاقی. • لزوم التزام به معاهده جامع منع آزمایش‌های هسته‌ای (CTBT). • اجازه بازرسی تمام محموله‌های هوایی و دریایی (حتی در دریاهای آزاد) به مقصد ایران و یا از این کشور به خارج در صورتی که مظنون به حمل مواد اتمی، موشکی یا نظامی ممنوع باشد و نیز اجازه توقیف آنها مبتنی بر شرایط. • تحریم خدمات مالی مرتبط با اشاعه سلاح هسته‌ای. • محدودیت بیمه. • مسدود کردن دارایی‌ها. • هوشیاری هنگام معامله با بانک‌های ایرانی و نهادهای سپاه و کشتیرانی. • عدم سرمایه‌گذاری مشترک با بانک‌های ایرانی. • جلوگیری از تأسیس شعب تازه بانک‌های ایرانی. • طی ۹۰ روز بعد از تصویب این قطعنامه مدیر کل آژانس بین‌المللی انرژی گزارشی از پایبندی ایران به مفاد قطعنامه‌های قبلی و این قطعنامه ارائه دهد. <p>www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1929(2010)</p>	۱۹۲۹ (قطعنامه ششم) ۹ ژوئن ۲۰۱۰
--	--	--------------------------------

۱-۲-۴- مصادیقی از تأثیرات اقتصادی - اجتماعی تحریمها بر ایران

با توجه به گذشت حدود ۸ سال از اعمال این تحریمهای سازمان ملل، اگرچه عملکرد آنها در بخشهای هدفمند به‌گونه‌ای بوده است که شاید بتوان گفت تأثیر زیادی بر دیگر حوزه‌ها و شئون جامعه نداشته، ولی در عمل اختلال در بخشهای هدفمند نیز به‌نوعی اختلال در امور جاری کشور محسوب می‌شود. علاوه بر آن بخشهای غیرهدفمند تحریمهای اعمالی در گذر

زمان آثار نسبتاً زیان‌بارتری بر کشور و مبانی و عوامل قدرت ملی آن داشته‌اند که در برخی موارد کاملاً آشکار و قابل استناد و سنجش بوده ولی در مواردی نیز بویژه وقتی با مسائل اجتماعی، فرهنگی، علمی و نظایر آن درگیر می‌شود این کار آسان نیست. جدول شماره ۶ تعدادی از شاخصهایی را که نشان می‌دهد که گویای بخشی از وضعیت اقتصادی، اجتماعی کشور در مدت ۸ ساله اعمال تحریمها می‌باشد. ناگفته پیداست که مسائل اقتصادی اجتماعی دارای زنجیره بسیار طولانی و به هم مرتبط هستند که هرگونه اختلال در آنها در تمامی این زنجیره منعکس خواهد شد. در این زمینه سخن آقای آل‌اسحاق که معتقد است تحریمها موجب افزایش هزینه‌های زندگی به میزان ۲۰ درصد شده و سالانه ۱۰ میلیارد دلار هزینه به کشور تحمیل می‌کند، قابل توجه است (Ale-Eshagh, 2012).

جدول شماره ۶: شاخصهایی از اقتصاد ایران در سالهای تحریم ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۳ (۲۰۰۶ تا ۲۰۱۴)

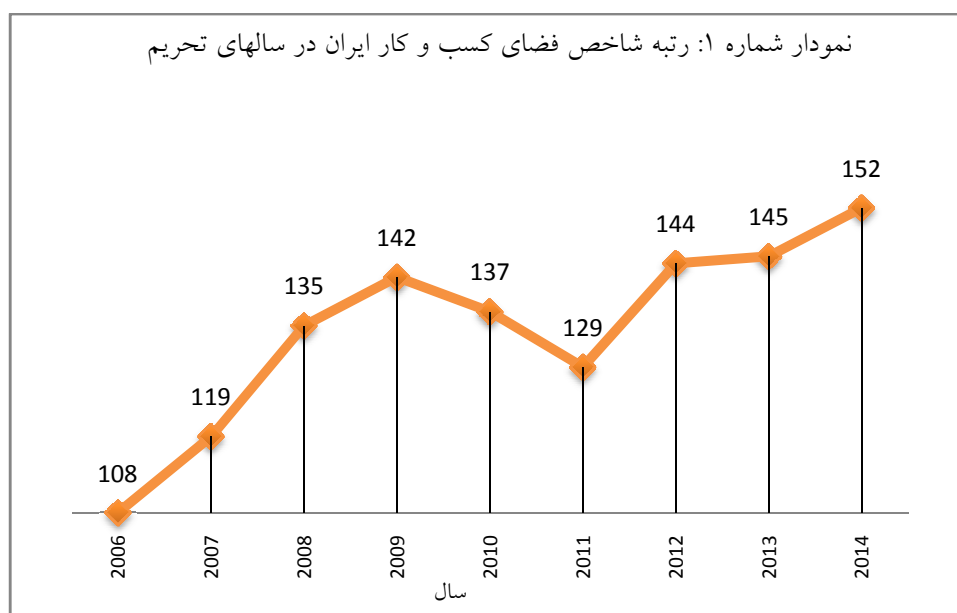
شاخص	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳
نرخ بیکار (آمارهای دولتی)	۱۰.۴	۱۱.۹	۱۳.۵	۱۲.۳	۱۲.۲	۱۲.۷	۱۲.۶
نرخ بیکار (آمارهای غیررسمی)	۱۴.۶	۱۴.۶	۱۷	۱۹	۲۰.۶	۱۹.۸	۱۹.۲
نرخ تورم (آمارهای دولتی)	۲۵.۴	۱۰.۷	۱۲.۴	۲۱.۵	۳۱.۵	۲۸.۳	۲۵.۸
نرخ تورم (آمارهای غیررسمی)	۲۷.۲	۲۰.۵	۱۹.۲	۲۶.۹	۳۵.۸	۳۸.۷	۳۴.۱
حجم چکهای برگشتی (میلیارد تومان)	۲۰.۹۴۲	۲۳.۴۰۷	۲۷.۸۹۱	۲۸.۴۹۲	۳۲.۱۷۱	۳۶.۲۶۵	۳۸.۳۱۸
تولید نفت خام (میلیون بشکه در روز)	۳.۹۴	۳.۵۵	۳.۵۳	۳.۵۲	۲.۸۵	۲.۸۰	۲.۷۷
صادرات نفت خام (میلیون بشکه در روز)	۲.۳۰	۲.۰۲	۲	۲	۱.۶۵	۱.۵۰	۱.۵۰
رشد بودجه عمومی (درصد)	۳۵.۷	۳.۱	۳۱.۳	۳۳.۵	۴.۷	۷.۲	۲.۴
رشد بودجه شرکتهای دولتی و بانکها (درصد)	۲۱.۲	-۲.۱	۲۷	۴۰.۶	۲۲	۲۳.۹	۶.۷
متوسط نرخ دلار (تومان)	۹۶۷	۹۹۷	۱۰۶۰	۱۰۳۴	۲۰۰۴	۳۰۷۴۲	۴۰۷۶
متوسط قیمت سکه بهار آزادی طرح قدیم (هزار تومان)	۲۳۱	۲۴۶	۳۴۹	۶۶۱	۹۲۳	۱۰۱۶۳	۱۰۳۴۱

(Iran Economy Monthly, 2013: 69-72)

۲-۲-۴- وضعیت فضای کسب و کار ایران در دوره تحریمها

اهمیت سلامت و آسانی فضای کسب و کار در کشورها به حدی است که در سالهای اخیر بانک جهانی شاخصی با عنوان فضای کسب و کار^۱ تعریف کرده و سالیانه اقدام به رتبه‌بندی کشورهای مختلف جهان از منظر این شاخص و انتشار آن می‌نماید که به نوعی بیانگر وضعیت فضای کسب و کار هر کشور است و سرمایه‌گذاران و فعالان اقتصادی در سطح جهانی قبل از ورود به بازار یک کشور و هرگونه فعالیت در آن ابتدا وضعیت فضای کسب و کار آن را با توجه به گزارش مذکور مورد ملاحظه قرار می‌دهند. وضعیت فضای کسب و کار متأثر از حوزه‌های مختلفی است که مهمترین آنها عبارتند از: درجه باز بودن اقتصاد، حاکمیت و کارایی دولت، کارآمدی بازارها، محیط اجتماعی-سیاسی، مسائل بین‌المللی، انعطاف‌پذیری بازار کار، مدیریت و محیط مستعد جهت توسعه فن‌آوری، باز بودن اقتصاد کشورها بر مبنای متغیرهایی نظیر تجارت بین‌الملل بوده که می‌تواند زمینه‌ساز ظهور و بروز فرآیندهایی در اقتصاد کشور شود و ثمره آن ایجاد انگیزه جهت افزایش سطح تولید بنگاه‌های داخلی و مزیت‌یابی و مزیت‌سازی بنگاه‌ها جهت رقابت در صحنه‌های جهانی باشد. بخش قابل توجهی از مقتضیات رشد اقتصادی هر کشور در گرو فضای کسب و کار مناسب در آن کشور بوده و بدون بهبود فضای کسب و کار نمی‌توان امید به توسعه و ارتقا فعالیت بنگاه‌های اقتصادی داشت. بهبود فضای کسب و کار به معنای بهبود و رونق فضای تولیدی و در نتیجه سنگ بنا و محرک رشد اقتصادی و امید به آینده است. با بهبود شرایط کسب و کار، زمینه و شرایط تولیدی بهبود می‌یابد و سرمایه‌گذاران ترغیب به سرمایه‌گذاری در پروژه‌های صنعتی و تولیدی می‌شوند و نه تنها فرار سرمایه از کشور اتفاق نمی‌افتد، بلکه ورود سرمایه‌های خارجی نیز ممکن می‌شود. امروزه در عصر ژئواکونومی رقابت کشورها عمدتاً بر سر همین شاخصهای فضای کسب و کار و بهبود آن است چرا که با بهبود این شاخص، خودبه‌خود سرمایه‌گذاری‌های خارجی بیشتری به کشور جذب شده و فضای کار و تولید رونق می‌گیرد که این وضعیت نیز در نهایت موجب

افزایش قدرت و وزن کشورها در نظام بین‌الملل می‌شود. اگرچه قبل از اعمال تحریمها نیز وضعیت ایران از نظر این شاخص مطلوب نبود و از بین ۱۵۶ کشور در رتبه ۱۰۸ قرار داشت ولی علی‌رغم تلاشهای زیادی که برای بهبود این شاخص در سالهای اخیر صورت گرفته، با این وجود به نظر می‌رسد تحریمها نه تنها این تلاشها را خنثی کرده بلکه موجب وخامت هرچه بیشتر رتبه ایران در این شاخص گردیده است (نمودار شماره ۱).

www.doingbusiness.org/reports/global-reports

۲-۲-۴- تأثیر تحریمها بر محیط زیست ایران

علاوه بر مسائل اقتصادی و اجتماعی، تحریمها بر محیط زیست کشور نیز که به‌عنوان عامل جغرافیایی و طبیعی قدرت ملی محسوب می‌شود، تأثیر سوء داشته که همین تأثیرات نیز به‌نوبه خود در سایر عوامل قدرتی ملی منعکس می‌شود. در خصوص تأثیرات منفی تحریمها بر محیط زیست، آقای سعید متصدی، معاون محیط زیست انسانی سازمان حفاظت محیط زیست، معقد است: تحریمها قطعاً بر اجرای برنامه‌های طرح جامع کاهش آلودگی هوا مؤثر بوده است،

به‌عنوان مثال روزانه ۶۹ میلیون لیتر بنزین در کشور مصرف می‌شود که این میزان باید تبدیل به استاندارد یورو ۴ می‌شده است، اما به‌دلیل تحریم‌ها، این امر با وقفه مواجه شده است و حتی خودروها نیز باید از سال ۱۳۸۲ به استاندارد یورو ۴ دست پیدا می‌یافتند که این امر نیز محقق نشده است (Motasadi, 2015). همچنین بر اساس پژوهش انجام شده در سال ۲۰۰۵ میلادی، میزان خسارات ناشی از آلودگی هوا در بخش سلامت کشور بالغ بر ۹ میلیارد تومان بوده است که قطعاً استمرار تحریم از آن زمان تاکنون بر میزان این خسارت افزوده است. وقتی بر اثر تحریم‌ها جلوی ورود مواد اولیه بسیاری از مواد تولیدی ایران از جمله بنزین گرفته شود، عرضه بنزین نامرغوب تولیدی پتروشیمی‌ها که در آن میزان بنزن که یک ماده سرطان‌زاست و برای افزایش احتراق بنزین به آن اضافه می‌شود و حد مجاز در اتحادیه اروپا تا ۵ درصد بنزین است، به ۵۰ درصد برسد که آلودگی هوا را چند برابر می‌کند و منجر به سرطان و بیماری‌های ریوی و خونی می‌شود. در همین زمینه اسماعیل کهرم مشاور سازمان محیط‌زیست معتقد است: بیماری‌های لاعلاجی همچون سرطان، بیماری‌های زنان و بیماری‌های نوزادان در کشور افزایش یافته است (Kahrom, 2015). بخشی از آسیب‌های وارده به منابع آب کشور ناشی از تحریم‌های به عمل آمده درخصوص استفاده از فن‌آوری‌های روز در کارخانه‌ها، بازیافت پساب‌ها و پسماندها، استفاده غیربهبینه از منابع و شبکه توزیع آب، آلوده شدن منابع آب زیرزمینی و... است و ادامه این روند ایران را سریع‌تر از پیش‌بینی‌های انجام شده در مسیر اختلافات جدی بر سر منابع آب قرار خواهد داد. اثرات عمیق تحریم‌ها از میان رفتن محیط‌زیست، گیاهان، زیست بوم‌ها، تغییرات اقلیمی، خشکسالی، گسترش بیابان‌ها، خالی شدن روستاها از سکنه می‌شود که اولین اثر تحریم‌ها بر زمین آنجا نمایان می‌شود که کمبود فن‌آوری‌های نوین منجر به استفاده بی‌رویه از منابع تجدیدناپذیر زمین و خسارت‌های بیش از پیش به محیط زیست می‌شود. تورم شدید قیمت کالاها، افزایش قیمت انرژی، تخریب منابع طبیعی از دیگر اثراتی است که تحریم‌ها بر محیط‌زیست و زندگی مردم گذاشته است (Kahrom, 2013). در بسیاری از صنایع و فرآیندهای تولیدی، سیستم‌های کنترل آلودگی و تجهیزات مورد نیاز که عمدتاً از تولیدات کشورهای پیشرفته می‌باشد و تأمین آنها با

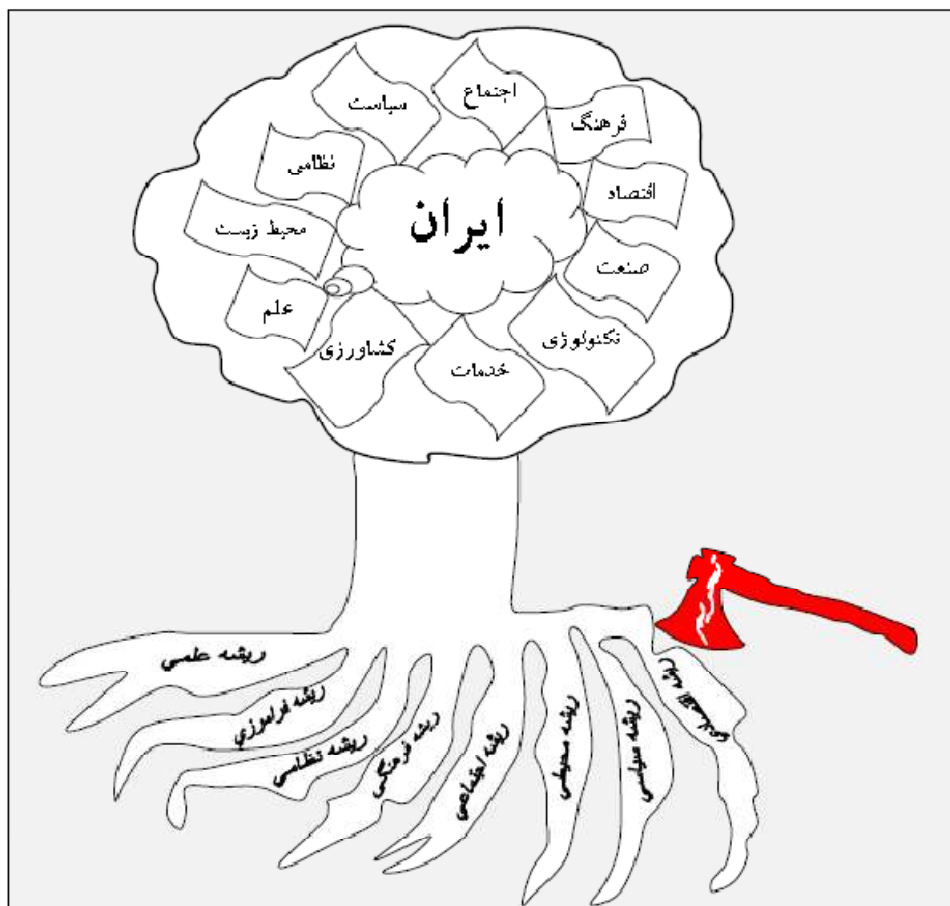
هزینه بسیار بالا همراه می‌باشد، مشکل‌زا شده است. حداقل حدود نیمی از صنایع کشور نیازمند استفاده از سیستم‌های کنترلی نوین می‌باشند که تأمین آنها به راحتی صورت نمی‌گیرد. محدودیت در دسترسی به فناوریهای سنجش از دور به عنوان یک امکان مهم در پایش و مدیریت محیط زیست بخصوص در زمینه آلودگی هوا و ریزگردها و همچنین افزایش تقریباً ۲۰۰-۲۵۰ در صدی هزینه‌ها در تجهیز آزمایشگاهها و تأمین مواد مصرفی و قطعات از مشکلاتی است که بخش زیادی از آنها نتیجه تحریمهاست (Shafeepour, 2015).

۵- تجزیه و تحلیل و نتیجه‌گیری

تحریم در نظام بین‌الملل مجموعه اقداماتی است که با ایجاد محدودیت در زمینه یا زمینه‌های خاصی و در نهایت در تنگنا قرار دادن یک کشور، در پی تنبیه و اجبار آن به انجام یا ترک اقداماتی است که خوشایند تحریم کننده نیست. کارآمدی نسبی تحریمها در طول تاریخ و هزینه پایین آن برای تحریم کننده در مقایسه با جنگ باعث شده است استفاده از این ابزار به مرور زمان مطلوبیت بیشتری پیدا کند. اقداماتی که در چهارچوب تحریمها در نظر گرفته می‌شود، موجب بالا رفتن آنتروپی مثبت در سیستمهای سیاسی و تضعیف آنها و در نهایت در بیشتر موارد مجبور به پذیرش درخواستهای طرف تحریم کننده می‌شود. تحریمها از نظر تعداد کشورها و قدرتهای مشارکت کننده در اعمال آن به تحریمهای یکجانبه، چندجانبه و تحریمهای سازمان ملل تقسیم می‌شوند که موفقیت تحریمهای یکجانبه به عواملی نظیر درجه وابستگی کشور هدف به کشور تحریم کننده بستگی دارد، موفقیت تحریمهای چندجانبه نسبت به تحریمهای یکجانبه بیشتر است ولی تحریمهای سازمان ملل که توسط شورای امنیت و به منظور برقراری صلح و امنیت جهانی در مواردی که کشور یا گروهی به زعم این شورا آن را به خطر می‌اندازد، مورد استفاده قرار می‌گیرد که از نظر موفقیت نسبت به موارد قبلی از وضعیت بهتری برخوردار است چرا که همه کشورهای عضو سازمان ملل ملزم به رعایت مفاد آنها هستند و فشار مضاعفی را به کشور هدف وارد می‌کند و گذشته از فشارها، چنانچه مورد اعتنای کشور هدف قرار نگیرد، شورای امنیت در مراحل بعدی می‌تواند خواستار اقدام نظامی

هماهنگ همه کشورهای عضو بر علیه کشور هدف شود و همه کشور، نیز ملزم به همکاری در این زمینه می‌باشند. بسته به انواع تحریم از نظر موضوعی و جامعیت تحریمها، مبانی، زیرساختها و عوامل قدرت ملی کشور هدف تحت فشار قرار می‌گیرد و اگرچه در ظاهر میزان این فشارها به اندازه جنگ نیست، ولی آثار زیانبار آن حتی می‌تواند از جنگ نیز فراتر رود، چرا که همه عوامل قدرت ملی اعم از اقتصاد، محیط زیست، سیاست، علوم و فناوری، اجتماع، فرهنگ، بخش نظامی و.. کشور را به صورت هدفمند تحلیل می‌برد. با توجه به مفاد قطعنامه‌ها، تحریمهای اعمال شده از سوی شورای امنیت سازمان ملل بر علیه ایران از نوع تسلیحاتی، مالی و مسافرت افراد درگیر در بخش انرژی هسته‌ای و صنایع موشکی هستند و درجه این تحریمها با تحریمهای جامع فاصله زیادی دارد، ولی با این حال آثار آنها در جامعه قابل لمس است و با وجود هدفمندی و هوشمندی زیاد این تحریمها، آثار زیانباری حتی بر بخشهای تحریم نشده نظیر بخش سلامت و اغلب عوامل قدرت ملی نظیر اقتصاد، محیط زیست، کارایی نظام سیاسی، علم و تکنولوژی، اجتماع و فرهنگ، امور نظامی و حتی امور فرامرزی داشته‌اند. در حقیقت تحریمها در مواردی به صورت هدفمند اعمال شده‌اند، به صورت مستقیم ریشه‌ها و مبانی آن بخش و به صورت غیرمستقیم نیز بخشهای دیگر کشور را مورد هدف قرار داده‌اند. بدون شک تحریمهای یکجانبه و چندجانبه که توسط برخی از کشورها نظیر آمریکا، کانادا، استرالیا، اتحادیه اروپا و... اعمال شده در تشدید این وضعیت نقش داشته است، ولی با توجه به موضوع این پژوهش تنها تحریمهای سازمان ملل مورد بررسی قرار گرفته است. شکل شماره ۳ به صورت شماتیک تأثیر تحریمها بر عوامل قدرت ملی کشور و تضعیف ریشه‌های این عوامل را نشان می‌دهد.

شکل شماره ۳: تأثیر تحریمها بر عوامل قدرت ملی کشور و تضعیف ریشه‌های این عوامل

(by the Author)

۶- قدرتانی

نگارنده بر خود لازم می‌داند از معاونت پژوهشی دانشگاه اصفهان به‌خاطر حمایت از انجام پژوهش حاضر، قدرتانی نماید.

References

- 1- Abolhassani, Ali(1996), The Regime of the united Nations Sanctions, United Nations studies Quarterly, Vol.1, No.1, Spring 1996.
- 2- Aghabakhshi, Ali & Afsharirad, Minoos (1995); Encyclopedia of Political Sciences, Iran Studies and Documentation Center, Tehran[in Persian].
- 3- Ajili, Hadi & Mobini Keshe, Zahra (2013), Iran oil sanctions (with emphasis on Europe Union oil sanctions in 2012, Journal of Political and International Researchs, Islamic Azad university of Shareza, No. 15. Summer[in Persian].
- 4- Ale-Eshagh, Yahya (2012); an interview: Economic issues can not be solved with political literature, www.tabnak.ir, news code: 259463[in Persian].
- 5- Alikhani, Hossein (2001), Iran Saction, the failure of a policy, Translated to Persian by: Mohammad Taghinezhad, Political and International Studies office Publication, Tehran [in Persian].
- 6- Ashrafi, Nabiallah (2012), Penalties and sanctions and its impact on the interaction of Iran from 2002 to 2012, M.A Thesis, Tarbiat modares university, Tehran [in Persian].
- 7- Behrozifar, Morteza (2004), the impact of U.S unilateral sanctions on its economy and trade and the global energy markets, Journal of Commerce, No. 33, Winter, Tehran [in Persian].
- 8- Bessler, Manuel; Garfield, Richard & Mc Hugh, Gerard (2004), Sanctions Assessment Handbook, United Nations, Inter-Agency Standing Committee (IASC) and the United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA).
- 9- Carisch, Enrico & Rickard-Martin, Loraine (2011), Global Threats and the Role of United Nations Sanctions, International Policy Analysis, Friedrich-Ebert-Stiftung (Fes), New York Office. Available at:
- 10- Carter, Barry E (1985) .International Economic Sanction: Improving the haphazard U .S .Legal Regime, Cambridge: Cambridge University Press.
- 11- Cheney Richard B (1995); Defending Liberty on a Global Economy, Growth and Liberty, CARO Institute, Washington DC.
- 12- Emadi, Seyed Mohsen (2012), The effect of economic sanctions of the UN Security Council in the enjoyment of human rights, Journal of Foreign Policy, Vol. 20, No. 1 Spring [in Persian].

- 13- European Commission (2015), Restrictive measures in force (Article 215 TFEU).
- 14- Fruchart, D; Holtom, P; Wallenstein, P; Wezeman, S.T. and Strandow, D (2007), United Nations Arms Embargoes. Their Impact on Arms Flows and Target Behaviour, Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) and the Department of Peace and Conflict Research, Uppsala University.
- 15- Fruchart, D; Holtom, Paul and Wezeman, Siemon T (2007), United Nations Arms Embargoes Their Impact on Arms Flows and Target Behavior, Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), Uppsala University. Stockholm.
- 16- Garfield, Richard (1999), the Impact of Economic Sanctions on Health and Well-being, Relief and Rehabilitation Network (RRN), Overseas Development Institute London.
- 17- GCSP (Geneva Centre for Security Policy), (2010), Sanctions and Weapons of Mass Destruction in International Relations, Geneva paper, No16.
- 18- Hadadi, Mahdi (2003), International sanctions, tool for national policy or international enforcement, Journal of Legal Thought, Vol. 1, No. 3[in Persian].
- 19- Hafeznia, Mohammad Reza (2006), Principles and Concepts of Geopolitics, Papoli Publication, Mashhad[in Persian].
- 20- Hafeznia, Mohammad Reza (2010), Power nad National Interests, Entekhab Publication, Tehran[in Persian].
- 21- Hafeznia, Mohammad Reza and Others (2006), A Model for national power measureing, Geopolitics Quarterly, Vol.2, No. 2, Summer [in Persian].
- 22- <http://library.fes.de/pdf-files/iez/08819.pdf>.
- 23- Hufbauer Gary Clyde (1999); Trade as Weapon, The Fred J. Hansen Institute for World Peace, San Diego State University, April 12-18.
- 24- Hufbauer, Gary Clyde; Schott, Jeffrey; Elliott, Kimberly Ann; Oegg, Barbara (2007), Economic Sanctions Reconsidered: Third Edition, Peterson Institute for International Economics, USA.
- 25- Ibrahimi, Seyed Nasrallah & Oyarhossein, Shadi (2012), The effects of sanctions on the implementation of international trade agreements in terms of force majeure, Journal of Civil Rights, No. 2 Aurtomn and Winter[in Persian].

- 26- Iran Economy Monthly, Iran's economy at a glance: the past and predict the economy ..., Vol. 16, No. 171[in Persian].
- 27- Ivans, Graham & Nonam, Jefry (2002), Encyclopedia of International relations, Translated to Persian by: Homeira moshiezhadeh and Hossein Sharifi Tarazkahi, Mizan Publications, Tehran [in Persian].
- 28- Kahrom, Ismael (2013), Dastardly effects of sanctions on the Iran's environment, www.salamatnews.com, News code: 107072[in Persian].
- 29- Kahrom, Ismael (2015), Effects of sanctions on the environment, www.zistboom.com [in Persian].
- 30- Kazemi, Aliasghar (1994), International Relation in Theory and Practice, Second Edition, Ghoomes Publications, Tehran[in Persian].
- 31- Lektzian, David (2003), Making Sanctions Smarter: Are Humanitarian Costs an Essential Element in the Success of Sanctions? NORWEGIAN RED CROSS AND INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE, OSLO 6 at: http://www.redcross.no/File.asp?File=Bilder/PDF/030826_sanksjons-rapport.pdf.
- 32- Maller, Tara (2010), Diplomacy Derailed: The Consequences of Diplomatic Sanctions, The Washington Quarterly, July 2010.
- 33- Motasadi, Saeed (2015), The impact of sanctions on air pollution, www.mardomsalari.com, No 3341[in Persian].
- 34- Nelson, Jason c (2005), the United Nations and the employment of sanctions as a tool of international statecraft: social power theory as a predictor of threat theory utility, law and psychology review, 105.
- 35- Oudraat Jonge(2000), Making Economic Sanctions Work .Survival, Vol 42, Number 3,
- 36- Reisman, W. Michael and Stevick, Douglas L (1998), The Applicability of International Law Standards to United Nations Economic Sanctions Programmes, European Journal of International Law, vol. 9. No. 1, available at: <http://www.ejil.org/issue.php?issue=47>.
- 37- Shafeepour, Majid (2015), The impact of sanctions on increasing environmental pollution, www.doe.ir, news code: ebb2155[in Persian].
- 38- Shaygan, Farideh (2011), Targeted sanctions of the Security Council and the right of target individuals to a fair trial, Law Quarterly, Vol. 41, No. 4[in Persian].
- 39- Tadayoni Kazeroni, Abbas & Tavakili, Nahid (2011), Developments in sanctions in the light of fundamental changes in recent decades, Journal of international and political approaches, No. 26, Summer [in Persian].

- 40- Tavakol, Babak (2009), Beckett and entropy, Namayesh Publication, Tehran [in Persian].
- 41- Valizadeh, Akbar (2011), Approaches and theories of the efficiency of sanctions in international political economy, Politics Quarterly, Vol. 41, No. 1[in Persian].
- 42- William H. Kaempfer & Anton D. Lowenberg (2000), A Public Choice Analysis of the Political Economy of International Sanctions, in SANCTIONS AS ECONOMIC STATECRAFT 158, 160.
- 43- www.doingbusiness.org/reports/global-reports
- 44- www.un.org/en/documents/charter/
- 45- [www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1696\(2006\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1696(2006))
- 46- [www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1737\(2006\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1737(2006))
- 47- [www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1747\(2007\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1747(2007))
- 48- [www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1803\(2008\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1803(2008))
- 49- [www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1835\(2008\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1835(2008))
- 50- [www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1929\(2010\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1929(2010))
- 51- Yazdanfam, Mahmood (2006), Iran studies: International sanctions and national security of the Islamic Republic of Iran, Strategic Studies Quarterly, No. 4[in Persian].
- 52- Zahrani, Mostafa (1997), Economic sanctions from Theory to Practice, Journal of Foreign Policy, Vol. 11, No. 11, Spring[in Persian].
- 53- Zeyari, Karakatallah; Asadi, Saleh; Oshnoei, Amir (2014), Balance survey on distribution of Gilan Province Cities useing entropy model, Journal of Geography and urban planning perspective of Zagros, Vol.6, No. 20[in Persian].